

Kész Margit – Kész Barnabás

Módszertani segédlet a

Néprajz

c. tantárgyhoz

főiskolai hallgatók számára

**A nagydobronyi viselet jellemzése Zorkóczy Miklósné népi
iparművész jegyzetében**

(forrásközlés)

A borítón Erdélyi Béla *Jegysek* c. festménye, illetve Tagán Galimdsán fotói szerepelnek.

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport

Kész Margit – Kész Barnabás

Módszertani segédlet a

Néprajz

c. tantárgyhoz

főiskolai hallgatók számára

**A nagydobronyi viselet jellemzése Zorkóczy Miklósné népi
iparművész jegyzetében**

(forrásközlés)

Beregszász, 2021

Jelen kiadvány a főiskolai hallgatók számára tartalmaz a *Néprajz* című tantárgyhoz kapcsolódó forrásokat. Jegyzetként felhasználható a szemináriumi foglalkozásokon, valamint az évfolyammunkák és szakdolgozatok készítésénél.

Összeállították:

Kész Margit – Kész Barnabás

Lektorálta: Dr. Kohut Erzsébet

Jóváhagyta a Magyar Tanszéki Csoport 2021. február 4-én összehívott tanszéki értekezlete.

© Kész Margit, 2021

© Kész Barnabás, 2021

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai

Magyar Főiskola, 2021

TARTALOM

Előszó	7
Tudnivalók vidékünk viselettörténetének kutatásához.....	10
Kárpátalja. Dobrony. Magyar paraszti viseletek	19
Férfi viselet.....	21
Női viselet	22
A viseletek alkalmoszerű használata	34
Rajzok.....	37
Fényképek	44
Melléklet.....	56
Ajánlott irodalom	77

ELŐSZÓ

A 21. században a néprajzi kutatások során alkalmazott hagyományos módszerek (terepmunka, azon belül is a helyszíni szemle, felmérés, tárgygyűjtés, rajz-, fotó-, hang- és filmanyag gyűjtése, kérdőívezés, interjúzás stb.) mellett egyre fontosabb szerepük van az **írásos forrásoknak**. Mivel időben egyre jobban távolodunk a klasszikus etnográfia által kutatott tradicionális „paraszti” világtól (a 19. század második fele – a 20. század első fele), a megszólaltatható adatközlők eltűnése, a kollektív emlékezet fakulása, a hagyományos tárgyi világ megsemmisülése, a népszokások elmaradása egyre nélkülözhetlenebbé teszi az idős adatközlők halványuló emlékezetének leellenőrzését a **levéltári adatokkal**: írásos forrásokkal, régi fényképekkel, hang- és filmfelvételekkel. Kialakult a néprajztudomány új ága, az ún. **történeti néprajz**, amely elsősorban **történeti források** adatai alapján mutatja be korábbi korok népéletét – elődeink mindennapjait, társadalmát, tárgyi és szellemi kultúráját.

Az utóbbi pár évtizedben a néprajztudomány fokozott érdeklődéssel fordul a levéltárak felé, mind jobban hasznosítja a kutatási tárgya megismerése szempontjából a történettudomány által már régen használt, de a népi kultúra múltjának, a recens (élő) jelenségek történeti előzményeinek feltárásához is nélkülözhetetlen levéltári forrásokat. A kutatóknak természetesen érdemes először a kutatott településen, az adott faluban fellelhető iratokat (családi iratok, az egyházak, iskolák, helytörténeti gyűjtemények, múzeumok által őrzött írásos források stb.) feltárni, tanulmányozni, és aztán a kutatásuk során leszűrt tapasztalatok birtokában elindulni a levéltárba.

Sajnos az etnográfusok gyakran vonakodnak az írásos források kutatásától és felhasználásától. A levéltárakban való kutatást sokan csak a történészekhez, társadalomtudósokhoz illő tevékenységnek tartják. Igaz, a levéltári kutatás nem könnyű munka. Egy-egy szóért, mondatért iratok tömegén kell átrágniuk magukat a türelmes kutatóknak, és még csak ezután következik az adatok értelmezése, ami szintén nem könnyű feladat. A néprajztudomány megszokott kutatási módszere a recens jelenségek esetében a kikérdezés, a leírás, az ábrázolás. Ez a levéltári anyag felhasználása esetén nem vezet célra, az akták ritka esetben adnak pontos képet pl. egy tárgyról, vagy építményről, legfeljebb a nevét, ritkább esetben használatának módját árulják el. A szellemi művelődés területén (hiedelemvilág, jogszokások stb.) még nehezebb a helyzet. Pedig a kutatás nem reménytelen, s a levéltári anyagok között gyakran nem remélt kincsekre is ráakadhatunk.

A számos levéltár között kiemelt helyen kell megemlítenünk a várhatóan 2022. tavaszán új helyén megnyíló **Magyar Néprajzi Múzeum** kéziratárát (**Etnológiai Adattár**), illetve fotó-, dia-, hangszalag-, videó- és filmtárát, amelyben a kiadványunkban bemutatott forrás is található.

Előfordulhat azonban, hogy a néprajzi gyűjtő „nem találja” az utat az idegennek, távolinak tűnő levéltárakhoz. Az ő dolgukat könnyítik meg a szélesebb közönség számára készült **forráskiadványok**, melyek különböző típusai más és másfajta igényeket elégítenek ki. A források közlése a tudományosság szempontjából lehet **tudományos forrásközlés**, amelynek elsődleges célja, hogy a forrást tudományos kutatásra tegye nyilvánossá. Az ilyen forráskiadványoknak sajátosabb a témaválasztása, szűkebb olvasókör számára készülnek, sok esetben valamilyen szempontból teljességre törekednek, gazdag és részletes tudományos apparátussal rendelkeznek, illetve gyakran eredeti nyelven közlik a forrásokat. Emellett beszélhetünk ún. **népszerű forrásközlésről**, amelynek célja az ismeretterjesztési és oktatási célra alkalmas forráskiadvány létrehozása. Ebből következően általánosabb jellegű témaválasztás, a források válogatása és a tudományos apparátus mellőzése jellemzi. A leggyakoribb forrásközlési formákat a következő oldalon látható táblázat foglalja össze.

A szerkesztők

A forráskiadványok típusai

Forrásközlés módja	A közlés jellemzője
<i>Tematikus</i>	Meghatározott témára vonatkozó forrásanyagot tartalmaz.
<i>Kronologikus</i>	Meghatározott időszakra vonatkozó forrásanyagot tartalmaz.
<i>Irattípusos</i>	Meghatározott irattípusba tartozó források közlése.
<i>Válogatott</i>	A rendelkezésre álló források közül válogatott anyag kiadása.
<i>Egészbeni</i>	A forrás teljes szövege kiadásra kerül.
<i>Részleges</i>	A forrás szövegének csak bizonyos részleteit tartalmazza.
<i>Kivonatos</i>	A forrásnak csak tartalmi összefoglalását adja. (Indokolt esetben teljes szöveget is közölhetnek.)
<i>Táblázatos</i>	A forrásnak elsősorban számszerű adatait közli, táblázatban.
<i>Keretes</i>	A forrás a forrásközlő magyarázó szövegébe ékelődik.
<i>Betűhű</i>	A forrás szövegét minden változtatás nélkül közli. (Az érthetőség kedvéért a rövidítések gyakran feloldásra kerülnek.)
<i>Átíró</i>	A forrásközlő a forrás egyes elemeit (pl. betűk, rövidítések) átírja. Az átírás lehet korhű vagy modern, aszerint, hogy a forrás korában vagy a kiadás időpontjában elfogadott jelöléseket alkalmaz.
<i>Kritikai</i>	Az adott forrás valamennyi fennmaradt szövegváltozatának egyesített közlése, kritikai apparátussal ellátva.
<i>Facsimile</i> (ejtsd: fakszimile)	Az eredeti forrást nemcsak tartalmilag, hanem formailag (betűméret, íráskép, illusztráció stb.) is hűen visszaadó közlésforma.

TUDNIVALÓK VIDÉKÜNK VISELETTÖRTÉNETÉNEK KUTATÁSÁHOZ

A kárpátaljai néprajzkutatás egyik legkevesbé feltárt szegmense a viselettörténet. Pedig ruha teszi az embert, mondják, és a viselete alapján régebben nemcsak azt tudhatták meg bárkiről, hogy mely társadalmi réteghez tartozik, milyen a családi állapota (pl. gyász), de az etnikai hovatartozását is meg lehetett állapítani. Sőt mi több, a tradicionális viselet tájegységenként, sőt falvanként is különbözött, mígnem az utóbbi fél évszázad globalizációs folyamata véget nem vetett az évszázados hagyományoknak.

Amikor népviseletről beszélünk, elsősorban a vidéki lakosok, az ún. „falusi parasztemberek” hagyományos öltözékére gondolunk, amely történelmi koronként változott. Az Európában megtelepedett magyarság évszázadokig kitűnt színes, keleties jellegű viseletével a környező népek közül. A középkortól ugyan sorozatos külső hatások érték, de a nyugati gótikus, majd reneszánsz divat inkább csak az arisztokrácia körében kapott teret. A török hódításoktól kezdve aztán újra a keleties, azaz magyaros módi vált általánossá, sőt a magyar huszárság zsinóros egyenruhája az egész világon elterjedt. A magyar barokk 17-18. századi uralmát követően e „díszmagyarnak” kikiáltott cifra viselet fellángolásainak később többször is tanúi lehettünk: többek között II. József halálát követően, a reformkorban, a millenniumi eufória éveiben, a Horthy-korszakban stb. A magyar nemesség azonban a 19. századtól kezdve már csak ünnepi alkalmakkor öltött cifra díszmagyart, hétköznap a praktikusabb európai viseletet hordta. A zsinóros, kékposztó (később feketébe átváltó) nemesi ruházatot viszont átvette a parasztság, ünnepi viseletként adaptálva azt a hétköznapi háziszöttes vászonruha mellett. Ezt a tájegységenként különböző, néhol igen cifra, néhol viszont meglepően puritán „igazi, autentikus népviseletet” kutatják az etnográfusok a források alapján reálisan kutatható korszaktól (a 19. század vége) a polgárosodásig és a népviseletből való kivetkőzésig (20. század dereka).

Fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy egységes „kárpátaljai népviselet” mint olyan, nem létezik, ellenben beszélhetünk ugocsai, beregi, ungi, máramarosi, vagy akár tiszaháti, felső-Tisza-vidéki stb. viseletekről. Ugyanis a kárpátaljai magyarság egy Trianon által létrehozott, egységesnek nem tekinthető „kényszerközösség”, amely egymástól kultúrájában, mentalitásában máig is eltérő kisebb tájegységekből, illetve csoportokból áll, bár a sorsközösség évtizedei alatt ezek a sajátosságok valamelyest tompultak.

A Kárpátaljára ellátogató szláv néprajzkutatók csodálkozva látták, hogy az itteni magyarság, bár évszázadok óta több más nemzetiséggel él együtt, makacsul ragaszkodik

hagyományaihoz, kultúrájához, így megőrizte viseletének sajátos vonásait is.¹ Igaz, a történelmi események, a végvárok szerepének betöltése nyomot hagytak a kárpátaljai magyarságban is. A 20. század második felében a vidéken élő hagyományos közösségek olyan óriási változást értek meg, amely a történelmük folyamán százévnyi időintervallumban sem történt meg. Mindez rányomta bélyegét mind az anyagi, mind a tárgyi kultúrára. Móricz Kálmán *Nagydobrony* című, az általunk kutatott témában kulcsfontosságú forrásként szolgáló monográfiájában két határvonalat jelöl meg a Kárpátalján legmarkánsabbnak mondható lokális variáns, a nagydobronyi viselet átalakulásában:

„... a ma élő idős emberek elmondása alapján... legfeljebb 80–90 évre visszamenőleg tudjuk rekonstruálni a helyzetet. A visszaemlékezések szerint az 1919–20-as és az 1944–45-ös rendszerváltozás a ruházkodás terén is határvonalat jelentett. A tizes évek végéig élt a faluban a hagyományosnak mondható népviselet, melyben a házi készítésű ruhadarabok, az egyszerűbb díszítések domináltak. A csehek alatt a jómód növekedésével mind több és változatosabb, díszesebb alapanyagra tettek szert az üzletekben, vásárookban. A második világháború után a dobronyi ruha teljesen visszaszorult, az itteniek is a modern divatot kezdték követni.”²

Ezt megerősíti az említett ungi településen kutató, jelen kiadványunkban bemutatott Zorkóczy Miklósné magyarországi babakészítő népi iparművész is, aki szerint Nagydobronyban a kivetkőzés a nincstelenség miatt szinte egyik napról a másikra következett be az 1970-es években.³

E határvonalakat Kárpátalja más tájegységei vonatkozásában is alapul vehetjük. Az itteni tárgyi műveltség minden korábbinál észrevehetőbben nagyobb mértékben sínylette meg a csehszlovák, illetve a szovjet éra kezdetét jelző változásokat. Az említett változások folyamatosan mentek végbe: a hagyományos viselet darabjai közé fokozatosan keveredtek az új elemek (gumicsizma és bakancs, a vászonruhánál melegebb *pufajka* (steppelt vattamellény) és kötött mellény, szemellenzős tányérsapka és *usánka* (prémes füles sapka) stb.), mígnem a hagyományos paraszti viselet szinte teljesen eltűnt. Kárpátalján a kutató e témakör vizsgálatánál a szűkös írásos források mellett főként az emlékezetekben még élő adatokra és a családi fotográfiákra támaszkodhat, amelyek alapján megközelítőleg az 1900-as évek elejéig visszamenőleg tudja hitelesen kutatni a vidék lakóinak viseletét.

¹ Гроздова 1972: 105–107.

² Móricz 1995: 116.

³ Zorkóczy 1998: 2.

Érdeemes röviden felsorolni a kárpátaljai népviselet kutatását elősegítő forrásokat. A néprajzi szempontból vizsgálatra javasolt időszak (a 20. század első fele) népviseletének előzményeire, kialakulására főleg a 19. századi leírásokból következtethetünk. A helyi magyarság viselete már ezt megelőzően is felkeltette a nyitott szemmel utazó értelmiségiek figyelmét. Így a neves huszártiszt-író, Gvadányi József a beregi Badalóban töltött évek (1763–1765) alatt érdeklődve tanulmányozta a helyi viseletet, melynek egyik jellegzetessége a guba volt.⁴ Megakadt a szeme a tiszaháti pártás leányokon, sarkantyús legényeken, s ez tükröződik a *Badalai Quártélyozás* című művében is.⁵

Uszkay Mihály a 19. század derekán már aprólékosan leírja a beregi Tiszahát népviseletét a helyi népszokásokkal egyetemben.⁶ Adatközlésének különös értéke, hogy megkülönbözteti egymástól a falusiak és a pásztorok öltözetét.⁷ A beregi Tiszahát viseletéről pár évtizeddel később Lehoczky Tivadar is ír monográfiája második kötetében.⁸

Némi hasonlóságot találunk a tiszaháti népviselettel Batizi János leírásában, melyben a técsői magyarok öltözékét jellemzi.⁹ Ugyancsak a máramarosi magyarok viseletét dokumentálja a Viski néven publikáló Krüzselyi Bálint is.¹⁰

A későbbi források is bizonyítják, hogy ezen a tájon a hagyományos viselet nem volt túldíszített, de annál több archaikus elemet hordozott. Horkai Lajos református lelkész korabeli (1936) leírásában romantikus hangnemben jellemzi a református salánki népet és viseletét.¹¹ Az ugocsai település népviseletéről a későbbiekben György Horváth László és

⁴ „Mert itten tél légyen, tavasz, akár nyár, / Fekete gubába Férfi, L'ány, Aszszony jár...” (Gvadányi 1999: 4.)

⁵ „...Meg áltak; a' Lyának a' piros tsizmákat / Ott vonták fel; és le-hányták a' gubákat, / Meg-igazitották fejeken pártákat, / Szélnek eresztették függő pántlikákat. / A Legények vóltak öltözve tsinossan, / Két üstökbe hajok bé-fonva módossan, / Nagy vólt sarkantyújuk, tsörgött-is hangossan, / Tudtam majd meg-rajják a' tántzot pajkossan...” (Gvadányi 1999: 11–12.) A badalói bíró pedig e szavakkal dicsérte lányát Gvadányinak: „...Tsak hogy tzifra légyen, rá sokat költöttem, / NagySzöllössön fürtös szép gubát szövöttem, / Az Halmi vásárba rása szoknyát vettem, / Nyoltz vonás forintot én ezért fizettem. / Fekete selyemmel varrott az ingválla, / Sárga sik tsipkével prémezett a' vállá ... / Veres pamuttal van ki-varva dunnája, / Szint úgy fejelei, retzés minden tája, / Szép liliomokkal festve zöld ládája, / Akartomnak ne légyen semmibe hibája.” (Gvadányi 1999: 17.)

⁶ Uszkay 1996: 18–19.

⁷ Uszkay 1996: 22.

⁸ „A férfiak fejér érczptykés, vagy sujtásos fekete vagy sötét kék dolmányt s szük nadrágot, magas szárú csizmát, felgyürt karimájú s daru vagy gémtollal ékitett fekete nemez vagy szalma kalapot, nyárban széles térden alól érő gatyát, lobogó inget, pruszlit, eső s hideg ellen bárány süveget, bőrködmént, s szürke vagy fekete fürtös gubát veres gallérral s nemzeti színü bojttal viselnek. A nők szeretik a tarka kirivó színü ruhákat, az ily szór vagy kartonszoknyákra két-három veres, sárga vagy zöld fodrot vagy sávolyt varrnak; mellöket testhez álló mellényke vagy rövid ujjas fedi; a nők fejökön tarka vagy fekete selyem kendőt, a módosabbak fodros főkötőt, s elől kötényt viselnek. A leányok hajukat elől simára fésülve, hátul egy vagy két farkocsba fonva hordják s virággal díszítik.” (Lehoczky 1881: II, 183.)

⁹ Batizi 1997: 56.

¹⁰ Viski K. 1996: 84.

¹¹ „A magyar lakosság típusa a barna-piros és fekete haj, közép vagy annál magasabb termetűek. Asszonyai és leányai csinosak, sőt vannak köztük feltűnően szépek is. Viseletük egyszerű és magyaros, nyárban felszárig érő fehér rojtos gatyá, mellény, ujjas, pörgés kalap, télen fekete csizma-nadrág, de nem bocskor, csizma stb. A férfiak mintegy 30 évvel ezelőtt még viselték az 1–2 méter hosszú nyakkendőt, amelyet körülcavartak a

Lajos Mihály falumonográfiájában is szó esik.¹² A helyi lakosság konzervatizmusa ellenére a kivetkőzés Salánkon és a többi félreeső településen is megindult, bár némileg később, mint a polgáriasodó, városokhoz közeli falvakban.¹³ A kivetkőzés egyik látványos bizonyítéka már az 1938–39-es években nyomon követhető. Ekkor a magyar csapatok bejövetele iránt érzett örömet reprezentálandó a kárpátaljai magyar falvakban a leányoknak *magyar ruhát* varrattak. A köztudatban sokáig ez a típusú ruha rögzült magyar viseletként. Jellemzője volt a fehér blúz, fehér, térdig érő szoknya, melyet nemzeti színű szalag szegélyezett, a fejre szintén nemzeti színű szalaggal szegélyezett pártát tettek. Sokan még napjainkban, a 21. században is tévesen ezt a mesterségesen összeállított öltözetet tartják a *kárpátaljai népviseletnek*, ami gyakran a helyi néptáncosok fellépő ruhatárában is tükröződik.¹⁴

Minket azonban nem ez a *magyaros* öltözet érdekel, hanem elődeink autentikus, tradicionális, bár folyamatosan változó viselete. Az 1930-as években Csomár Zoltán még fellelte Ungban is a hagyományos viselet elemeit, amelyet ekkoriban kezdtek elhagyni (lásd a mellékletben).¹⁵ 1939-ben azt írta, hogy a szegény lakosság jobban őrzi a hagyományos viseletét, mert anyagi helyzete erre rákényszeríti, miközben a módosabbak inkább gyári szöveteket vásárolnak. Különösen gyorsan változott meg az ungi lakosság viselete a csehszlovák időszakban. Érvényét veszítette az a törvényszerűség, miszerint a szoknyák száma tükrözte a nők vagyoni helyzetét. A 30-as években az asszonyok már csak egy szoknyát viseltek, de azt olyan dús ráncokba szedték, hogy a régi *sokszoknyára* emlékeztetett. Igaz ez a

nyakukon, amely még a régi háborús idők maradéka volt és kitűnően védte a nyakat a kardvágástól. A nők, asszonyok viselete egyszerű fekete ruha, sehol egy kirívó szín, a leányok is legújabb időkig egyszerűen, de csinos magyar gazda leányokhoz illően öltöztek, ma már kezd a „nagykabát” divat bejönni, az öltözet azonban mégsem hódol a divatnak. Népe erősen konzervatív, öntudatos, sokszor nyakas, törekvő, dolgos és takarékos.” (Horkay 2011: 8.)

¹² „A térségben élő nép ruházatkodási viseletéről szólva azt kell mondanunk, hogy az elmúlt századok során a férfiaknál házilag készített bő gatyából, buggyos ingből, fekete lajbiből és csizmából állt, a nők szőttes szoknyát, sok alsószoknyát, cifra blúzt és fejkendőt viseltek. Ezek alapanyaga a kenderfonálból szőtt vászon volt. A régi ruházatot századunk hatvanas éveiben férfiaknál felváltotta a csizmanadrág, nőknél a bolti kelme. Mára elmondhatjuk, hogy a megváltozott életmód következtében az utolsó saját készítésű ruhadarabok is feleslegessé váltak: szemétre kerülnek, felmosóronggyá változnak.” (György Horváth – Lajos 1998: 137.)

¹³ Az utóbbiak példájául szolgál a kisnemesi településekhez tartozó Tiszapéterfalva, melynek lakóit a környező falvakban nyakkendősöknek gúnyolták urizáló öltözetük miatt.

¹⁴ Györfly István a következőképpen jellemezte ezt az újkeletű viseletet: „Van ezen kívül még egy romantikus népviselet, jobban mondva népies jelmez, melyet a népviselet nélkülivé vált vidékek ifjúsága, továbbá az iparoselem ölt magára olykor-olykor, főleg a szüreti mulatságok alkalmával. Ez a viselet a legényeknél a nemzetiszínű szalaggal díszített bő gatyá, lobogóujjú ing (a múlt század közepének népviselete után), a lányoknál ugyanazon kor európai népviselete: ingváll, pruszlik, szoknya, melyen a magyarságot a pruszlik arany színórozása és a dúsán alkalmazott nemzetiszínű szalag jelképezi. Felesleges mondanom, hogy ez a női viselet nem hagyományos, mégis az iskolákban nagyon el van terjedve, mint „magyar ruha”. (Györfly 1983: 479.)

¹⁵ Csomár 1996: 120–121; 1998: 75–76.

viselet kevesebb kiadással járt, mert a régi sok szoknya anyaga helyett egy női ruhára elég 3–4 méter.¹⁶

A kiveszőfélben lévő beregi viseletről ékes információkat közölt az 1939 és 1942 között a Szernye-mocsár falvait kutató Gönyey (Ébner) Sándor is.¹⁷ Gönyey leírását Botlik József is idézi Gátról írt monográfiájában.¹⁸ Számos, a viselet kutatásának szempontjából is hasznos fotót¹⁹ készített Nagydobronyban és környékén Dincsér Oszkár (1939) és Tagán Galimdsán (1943). Utóbbi *Nagydobrony halászata* címmel összefoglaló tanulmányt is írt az Ethnológiai Adattár számára (e témával elsőként még Herman Ottó foglalkozott).

A *szovjetrendszer* évtizedei alatt teljesen egyeduralkodóvá vált a konfekcióáru, a nagy olvasztótégely nem tűrte az egyedit. A kommunista vezetőség által anyagilag is nagyon támogatott úgynevezett *kultúrbrigádok* mind repertoárjuk tekintetében, mind viseletükben nem autentikus hagyományanyagot nyújtottak. A színes, sokszor a matyó és kalocsai, valamint a ruszin színvilág elemeit is ötvöző fellépőruhákat fogadták el abban az időben *magyar ruháknak*.²⁰

Az 1960-as években a Szovjet Tudományos Akadémia néprajzosai kutattak a kárpátaljai magyar falvakban, akik megpróbálták rekonstruálni a 20. század 20-as éveinek hagyományos viseletét. A kutatások eredményeit Grozdova I. orosz nyelvű dolgozata foglalta össze (részletét lásd a mellékletben).²¹ Az amúgy hiteles leírásra törekedő derék orosz etnográfus az autentikus helyi magyar népviseletet összekeveri a fönt ismertetett magyaros színpadi viselettel.

Más szemszögből közelíti meg a kárpátaljai népviseletet Kopriva Attila, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára. *Hímzések a kárpátaljai magyarok népviseletében*²² című, ukrán nyelven kiadott értekezésében írja, hogy a beregi, ungi, ugcasai és máramarosi magyarok ruházata nem volt túlzásfólva hímzésekkel. Ennek oka a szerző

¹⁶ Csomár 1998: 76.

¹⁷ Gönyey É. 1942.

¹⁸ Botlik 2000: 134–135.

¹⁹ A mellékletben és a borítón látható, Tagán Galimdsán által készített fotókat Móricz Kálmán és Varga Sándor kiadványaiból kölcsönöztük. (Móricz 1995; Varga 2019.)

²⁰ Ugyanakkor a 20. század hetvenes éveitől Magyarországon a fiatalság újra érdeklődni kezdett a népi kultúra, azon belül a néptánc, a népzene, a népviselet iránt, amit a *Röpülj páva* tehetségkutató műsor (1969–1981) és a táncház-mozgalom is bizonyított. De még évtizedeknek kellett eltelniük ahhoz, hogy a néptáncosok előadásában az autentikus viselet felváltsa a csillogó színpadi jelmezeket. Kárpátalján némi lemaradás tapasztalható e téren is. A szép, követendő példák mellett sajnos akadnak folklór együttesek, amelyek a tájegységtől és az előadott tánctól is idegen színpadi viseletben lépnek fel. Pedig a helyi, autentikus népviselet beszerzése anyagilag nem kerülne többbe, mint e stílustalan fellépő ruhák megvarratása. Csak egy kis utánajárással lenne szükség, hogy a ruhák megvarratása előtt mintának felkutassuk saját településünk, tájegységünk népviseletét. (Bővebben lásd: Kész 2016, 2018.)

²¹ Гроздова 1972: 105–107.

²² Коприва 2008.

szerint a magyarok sajátos esztétikai érzéke és ízlése, amely ellentmond a szláv nyelvű *bojkok, lemákok és huculok* esztétikai normáinak, másrészt a kárpátaljai magyarok meg akarták különböztetni magukat a környező ruszinoktól. Kopriva egy ukrán néprajzkutató, Poljanszka O. kutatásaira támaszkodik, aki szerint a lányok színes, főleg piros szalagokkal ellátott pártát viseltek, amelyet hímzéssel, gyöngyökkel díszített atlasz szövet borított. Az asszonyok két kendőt kötöttek: egyiket a fejükre, a másikat pedig a vállukra vették. A kendők színesek is lehettek, de a leggyakoribb a fehér és fekete volt. A rojtozott kendők széleit, sarkait néha kivarrták. A női inget gyakran hímezték ki vékony fekete selyemfonallal, sima hímzéssel. A női viseletet ezen kívül a szoknya, a kötény, a *pruszli* és *rékli* egészítette ki.²³

Részletesen foglalkozik Kopriva a férfiviselettel is. Mint írja, a férfiak és a nők egyaránt kedvelték a rackajuh hosszú szőrű gyapjából szőtt fürtös gubát.²⁴ A legdivatosabbnak a debreceni fekete guba számított. A guba szélét posztóval szegélyezték. A nyak szegélyének két sarkába két posztógombot varrtak, ez volt a *guba szemé*.²⁵

A kutató szerint a 19. századi férfiviselet jellemző darabja a lobogó ujjú ing volt, melyre pitykegombos ujjast öltöttek. Kék vagy fekete ujjasaikat nem hímezték, viszont az ujjakat és a mellrészt zsinórozással és gombokkal díszítették. Fényes gombok díszítették a lajbit is. A ráncokba szedett, széles *bő gatyá* alja rojtozott volt. A módos parasztok zsinórozott szűk nadrágot hordtak. Téli viseletként a gatyá fölé durva, kék színű posztónadrágot húztak.²⁶

Ezt követően Kopriva Attila a 20. századi viseletet ismerteti. Mint írja, a század elejétől változatosabbá vált a ruhatár. Az Ung megyei női viselet néhány alsó - és felső szoknyából, háziszóttos vagy bolti szövetből varrt kötényből állt. Az ujjatlan alsó ing fölé rövid, de széles, fodros ujjú fehér inget öltöttek, melyet színes hímzés dekorált. Az Ungvidéki ingek rövidebbek voltak, a beregi és ugoc sai ingek viszont térdig is érhetnek. Az idősebb nők inge egyre kevésbé volt díszes. Az idős nők fekete viseletét zsebekkel ellátott, durva kendervászonból szőtt kötény egészített ki. Az inget néha szintén csak fekete hímzéssel varrták ki. A 19. századi, fönt bemutatott kötényformák újabbakkal bővültek. Formája, színe különböztette meg az *aratóköttöt*, a *félköttöt*, a *gyúróköttöt*, a *katrincát* (kerek kötény), a *melles köttöt*, a *nagyköttöt*, a *surcot* (szögletes kötény). Valamennyi hasonló anyagból készült, néha

²³ Коприва 2008: 5–8. Lásd még: Flórián 2001: 186–189.

²⁴ A guba készítése összetett mesterség: egyesíti magában a csapómesterséget a gyapjúszővő- és fonó technikákkal. (Lásd még: Györfly1941: 348.)

²⁵ Ezeket leginkább a debreceni vásárokon szerezték be igen drága áron. A szerző szerint egykor Ungvár és Munkács környékén is készítettek subákat és cifraszűröket, azonban a 17. században kiszorította őket az olcsóbb, de ugyanazt a feladatot ellátó guba. Ám még ezt követően is akadtak helyi fiatalok, aki Debrecenben vagy Nyíregyházán kitanulták a szücs- és szürszabó mesterségeket. (Коприва 2008: 8.)

²⁶ Коприва 2008: 9.

hímzés díszítette őket. A növényi ornamentumok mellett előfordultak állat- és növényábrázolások is. A páva, őz, galamb, griff, szarvas alakját gyakran kombinálták életfa vagy növények ábrázolásával. A gyári szövetek elterjedésével a díszítőelemek között igen gyakorivá váltak a színes fonott rojtok, melyeket két vagy több sorban varrtak a kötényre: felülre a vékonyabbakat, alulra a vastagabbakat.

A kötött vállkendők színe leggyakrabban fekete vagy fehér volt, de voltak háziszöttes vállkendők is. A négyzet alakú ruhadarabok egy-egy oldala 1,5–2 métert is elérte, széleit sűrű rojtozás szegélyezte. Az átlósan kettéhajtott vállkendőt a vállra vetették, sarkait hátul deréktájon kötötték meg. A vállkendő színes hímzése és rojtozása a viseletnek gazdag és ünnepi jelleget adott. Ugyanakkor itt is jelen volt az említett mértéktartás, visszafogottság. A viselet nem volt olyan díszes, mint más magyarlakta vidékeken. A viseletre ható tényezők között nagy szerepet játszott a polgári ízlés, a városi divat.²⁷ (Egyébként már Csomár Zoltán is megjegyezte a 20. század 30-as éveiben, hogyan fogadták az újításokat az Ung-vidéken: „Ha egy leány új szabású vagy színű ruhában jelentkezik társai előtt, néhány nap múlva 10–15 leányon látni ugyanazt a szabású és színű ruhát.”²⁸)

Kopriva Attila külön is kiemeli a nagydobronyi viselet közismerten színes, unikális jellegét. A szerző szerint e hagyományos népviselet azért maradhatott fenn, mert a nagydobronyiak mereven elzárkóztak nemcsak a ruszin lakosságtól, de a környékbeli magyar falvaktól is.²⁹

Ugyanakkor a férfiviselet jóval visszafogottabb színű volt. Hímzés még az ingeken sem fordult gyakran elő. Az ingujj és a hosszú ing mellrészét sokszor rojttal, csipkével díszítették. Különlegesek voltak az úgynevezett lakodalmas ingek. A hétköznapiétől eltérően ezeknek rendkívül széles, *lobogó* ujjuk volt. Az ujjak végét kivágások díszítették, melyeket eleinte fehér, majd a 20. század elejétől piros, kék, ritkábban sárga cérnával varrták körbe. A kivágások mellett két díszítménysáv húzódott, kétféle motívumokat hímezve rájuk. Szokás szerint az ilyen ingeket a menyasszony házában varrták, majd a vőfélyek vitték el a vőlegénynek. A lakodalom után az inget a temetésre tették el. A szerző megjegyzi, hogy a férfiak gatyájának szarát csipke vagy fehér rojt szegélyezte, ellentétben a románokkal, akik

²⁷ Kopriva 2008: 11–12.

²⁸ Csomár 1998: 76.

²⁹ Itt az 1930-as évekig fennmaradt az a háziszöttes női ing, amely a szomszéd falvak ingeitől rendkívül színes és élénk hímzésével különbözött. Jellegzetessége a nyak körüli és mellrészt elfoglaló *rátétes vállfolt* volt. Színes kivarrás ékesítette a *pruszlit* is. A hímzett növényi motívumok nemcsak a mellény sarkaira koncentráltak, de gyakran az egész felületet apró virágszirmok lepték el. A *pruszli* színe különbözött a ruháétól, de az idősebb asszonyok már inkább egyszínű, főleg fekete *pruszlit* és blúzt hordtak. Hasonlóképpen a kötényen is gyakran nemcsak az alsó részen volt hímzés, de az egész felületet virágmintákból álló széles sávok borították. Egyesek viselték még a kevésbé dúsan hímzett, 19. századból fennmaradt *ujjatlan rékilit* is. (Kopriva 2008: 12.)

geometriai hímzéssel díszítették. Télen a fehér vászongatya helyett fekete, meleg *priccses nadrágot* húztak. A férfiviselethez tartozott a *lajbinak* nevezett rövid, fekete mellény, melyet selyemből vagy gyapjúból varrtak. A beregi *lajbit* egy darab, vállon átvett szövetdarabból szabták ki. Az első részt hosszában kettévágták, ezt majd 10–12 apró fehér gomb fogta össze, emellett kivágták a karmélyedéseket is. Voltak más típusú, vállvarrásos mellények is, jobb első oldalukon órazsebbel, ezeket a módosabb férfiak viselték. A férfi mellények óngombok és zsinórhurkok segítségével gombolhatók össze. Úgy a női, mint a férfi mellényeket gyakran díszítették *cakkoknak* nevezett, háromszög alakú szövetdarabokkal és zsinórozással.³⁰

A férfiviselet fontos összetevője volt a *surcnak* nevezett négyszögletes kötény, melynek volt hétköznapi és ünnepi változata is.³¹

Nősülés előtt a legények keskeny bőrvövet viseltek nyomott virágmintákkal. A lakodalom napján, amikor a menyasszony fejét kendővel kötötték be, a vőlegény lecserélte ezt a díszes kamasz övet férfihez illővel. A 19. században az idősebb férfiak a jómódjuk jeleként fokossal, kigyófejes sétapálcával vagy egyéb bottal jártak.

Végül Kopriva megjegyzi, hogy mint az 1960-as évek néprajzi expedíciói is bizonyították, Kárpátalján a népviselet szinte egyáltalán nem maradt fenn a mindennapi használatban. Ugyanakkor a fellelt régi darabok, valamint a múzeumokban megőrzött tárgyi relikviák bizonyítják az itteni népi szövés és hímzés magas művészi színvonalát.³²

Az írásos források³³ mellett a hagyományos viselet elemeit a kollektív emlékezetben őrzött hagyományanyag, valamint a családi archívumban megmaradt fotográfiák alapján is nyomon lehet követni. A hagyományos társadalomban az egyén, a család sorsfordulóit (komaság, konfirmálás, első áldozás, katonaság, eljegyzés, lakodalom, temetés) örökítette meg fotográfia. E fényképek a paraszti-polgári enteriőrben kiemelkedő helyet töltöttek be, sokszor a lakásbelső méltó helyére függesztve, gyakran szakrális környezetbe ágyazva „meséltek” a család történetéről generációkon át. De az albumokban, a Bibliában, a fiókokban őrzött fényképekből is kirakható egy-egy életút, kis privát történelem, viselettörténet stb. E fotók képezték az alapját több kárpátaljai kiadványnak – elsősorban a Kész Margit és Molnár

³⁰ Коприва 2008: 13.

³¹ Poljanszka kézirat szerint az ünnepi surcot piros és kék színű hímzés díszítette, mely helyenként változott. Fő motívumok: csillag, szív, madara, leggyakrabban galamb. A kötény jobb oldalán az övükbe pár művirágot dugtak, a vőlegény bal oldalán ezen kívül még egy fehér kendő is díszelgett, melyre piros rózsát és nefelejcsot varrtak ki (ez volt a menyasszony ajándéka). (Полянська é.n.: 8.)

³² Коприва 2008.

³³ Ezek közül néhányat közlünk jelen tanulmány mellékletében is.

Eleonóra, valamint a Varga Sándor szerkesztette képes albumoknak, – melyek hasznos forrásként szolgálhatnak a nagydobronyi viselet kutatásához is.³⁴

A tárgyi, írásos és szóbeli források alapján megállapítható, hogy a jelenlegi Kárpátalja kisebb tájegységeiben a hagyományos lokális viseletek nagyobb része nem volt díszes, csillogó, de annál több archaikus elem lehet fel benne.³⁵ Elsősorban az idősebb korosztály esetében feltűnő a visszafogottság, a fekete-fehér színvilág. E szolid, visszafogott népviselet nem annyira a szegénység miatt volt ilyen egyszerű, inkább a vidék parasztságának puritán mentalitását, értékrendjét tükrözte, mely szerint a vagyont, az élet értelmét a kemény munkával szerzett föld és jószág jelentette, nem pedig a *puccos* ház és a *cifra* ruha. A vidék magyarságának hagyományos viselete összességében jól illeszkedik a magyarság viseletegészébe, mégis fellehető benne a lokális elkülönülés. De az egészében véve puritán, külsőségeiben leginkább a szatmárira emlékeztető beregi, ugoc sai vagy máramarosi viseletek közül is markánsan kitűnik a „palócosan” színes nagydobronyi népviselet, amelyet a kárpátaljai magyarság kiemelkedő, ám letűnőfélben lévő kulturális értékének tartunk.³⁶

Jelen kiadványunk e helyi érték dokumentálásához és megmentéséhez kíván segítséget nyújtani azzal, hogy közöljük a már fent említett Zorkóczy Miklósné Lázi Éva (1939–2015) babakészítő népi iparművész³⁷ eddig publikálatlan, 1998-as nagydobronyi gyűjtése alapján írt dolgozatát. A hiánypótló, szakmai szempontból hiteles és pontos, némi humorral átszótt leírást a szerző által készített rajzok és fotók egészítik ki. A Magyar Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárában őrzött kézírathoz nem mindenki tud hozzájutni, ezért az egészbeni (teljes), betűhű, tudományosnak tekinthető forráskiadvány nemcsak a főiskolai diákok, de a Kárpátalja néprajzával foglalkozó kutatók és a helyi népviseletek elkészítéséhez anyagot gyűjtő népművészek számára is hasznosnak bizonyulhat.

A szerkesztők

³⁴ Kész – Molnár 2013; Varga 2019.

³⁵ A helyi népviselet jellegzetes elemei a házilag szőtt kendervászon gatya, ing, pendely, a későbbi csizmanadrág, *ujjas*, rékli, *harasztkendő*, lajbi voltak. Falvanként változott a kalap formája (különösen híres a salánki kalap), a nők pedig főkötővel, fejkendővel kötötték be a fejüket. Mindkét nem előszeretettel viselt *kötőt*, *surcot*. A kemény szárú vagy ráncos csizma egy emberöltőn át kiszolgáltáta gazdáját. Vidékünkről terjedt tovább az Alföld irányában a *guba*, a parasztemberek jellegzetes téli viselete. A guba mellett a bocskorok is bizonyítják a helyi magyarság interetnikus kapcsolatait a szomszédos ruszin, szlovák, román lakossággal.

³⁶ A néprajzkutatók munkája a viseletkutatás terén is rendkívül sürgető, mert a Kárpátalján is immár bő fél évszázada végbement *kivetkőzés* eredményeként, a 21. században már igencsak nehéz az adatgyűjtés. Pedig elődeink szerény, de fáradságos munkával elkészített, ezért igen megbecsült népviselete a magyar műveltség értékes részét képezi, mely félő, hogy a kultúraváltás áldozatául esik.

³⁷ 2007-től a Népművészet Mestere, a legteljesebb (mintegy 75 darabból álló) magyarországi népviseletes baba sorozat megalkotója.

KÁRPÁTALJA

DOBRONY

MAGYAR PARASZTI VISELETEK

Dr. Báthory Katalin a Kárpátaljai Szövetség titkára egyik kiállításom alkalmából felhívta figyelmemet egy kárpátaljai kis falura, ahol már csak nyomokban, de még fellelhető a régi viselet. Mivel a falu meglehetősen elszigetelten élt (és ez ma is érvényes) feltételezte, hogy viseletkultúrája ebből adódóan egyéni vonásokat hordoz.

1998 végén elhajtott a kíváncsiság **DOBRONYBA**.

Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy látogatásomat alaposan előkészítették. Kisérőm Kohutné Orosz Erzsébet³⁸ tanárnő csak oda vitt, ahol érdemben tudtak felvilágosítást adni, és megnézhettem azt a néhány eredeti darabot, amit a leírhatatlan szegénység meghagyott.

Adatközlőim: **BALÓ JÁNOSNÉ sz. SZANYI ERZSÉBET**

SZANYI JÁNOSNÉ sz. SZANYI MIKÓ ERZSÉBET

ŐR-HIDI JÁNOS és felesége HIDI ERZSÉBET

édesanyja (sz. 1912) HIDI ERZSÉBET

A nevek felsorolásában nincs tévedés! Az 5000 lelket számláló község nagyon elszigetelten élt, (mint említettem) egyik közeli településsel sem tartottak kapcsolatot, csak falun belül házasodtak. Őr-Hidi János szerint: „miért mentünk volna szénáért a szomszédba, amikor szalma itten vót.”

³⁸ Jelen kiadvány megjelenésekor a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára.

HÍDI, SZANYI, BALÓ elvéve **RÁTI**. Keresztnevek tekintetében sem mutat nagyobb változatosságot, a falu nőtagjainak kétharmada **ERZSÉBET** (Bözsi), ritkábban **MÁRIA** (Máris), **BORBÁLA** (Boris) és **JOLÁN** (becézett formáját nem használták).

Idős Hidi Erzsike néni büszkén említette, hogy az ő anyja **TERÉZ** volt.

A férfiak keresztnevei is ugyanezt a „változatosságot” mutatják. Több a **JÁNOS** mint az **ERZSÉBET**, (más nevű férfival nem is találkoztam) akad **JÓZSEF, IMRE**, ritkán **PÉTER**:

Ezért praktikusán minden családnak van ragadványneve. Az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy a falu orvosa is ragadványnevük szerint tartja nyilván a lakosságot.

Dobrony lakói kicsi és még kisebb földdarabbal rendelkező parasztemberek voltak emberemlékezet óta. Az igen szűk iparosréteg is ebből nőtt ki, de csupán félig paraszt, félig iparos minőségben, a falu szükségletei szerint. Származását tekintve nemesi vagy polgári család nem volt Dobronyban. Ezért is feltételezhető, hogy viseletük az eredeti paraszti ízlésvilág jegyeit hordozza.

A kivetkőzés szinte egyik napról a másikra a 70-es években³⁹ történt meg, egyetlen oka a nincstelenség volt. És ez a szükség emésztette fel a ládák tartalmát,⁴⁰ mert egy ruhából kettőt hármat is készíthettek. Ami mégis megmaradt azt a faluban ma is erősen élő kegyeletnek köszönhetjük, mert az „édesanyám ruháját” nem vágták szét. Ha nem temették el benne a tulajdonost akkor megmaradt. Ez a maradék igen csekélyke de minden tartozékból legalább egy darabot láthattam, melyek képeit közlöm.

Végtelen becsületességüknek köszönhetően „amit csak úgy csináltunk” azt elő sem vették, vagy felhívták a figyelmemet a „születési hibára”.

Dobrony a mai napig kizárólag magyar település, és gyakorló vallású reformátusok. Rövid bevezetőm után rátérek a viseletek ismertetésére.

³⁹ A 20. századról van szó.

⁴⁰ elírás, helyesen: tartalmát

FÉRFI VISELET

Eredeti darab nincs! Adatközlőm Őr-Hidi János (67 éves) „*legényke*”-kori képe volt az egyetlen hiteles támpont, és természetesen a kapcsolódó emlékek. A képen egy 8-10 év körüli kisfiú látható mezítláb, bokáig érő rojtos, bő vászongatyában, bő rojtos ujjú ingben, fekete „*lájbival*”. Fején fekete kisperemű pörge kalap, dísztelen.

Kiemelt ruhadarab a „*lájbi*” volt, ez volt az egyetlen amit díszítettek. Mindig fekete, posztóból készült. Nyaknál magasan záródik, elől-hátul díszített. A díszítési mód az ami eltérést mutat az általam eddig látottaktól.

Apró (10-12 mm hosszú) körte alakú, ezüst színű „fütyfürüty” gombok több soron felvarrva, elől mindkét oldalon ovális alakzatot képez egy sor. Mellette két, három sorban a hagyományos függőleges gombsor. (1. sz. rajz)

Zsinórozás csak hátul van. (Ezt sajnos csak elmondás alapján tudom.) A hát jobb és bal oldalán egy-egy tulipán páros levéllel. A hátulját is „ahogy a minta adja” díszítik néhány gombbal. Egy lájbin 40-80 db gomb is lehet.

A többi ruhadarab nem jellegzetes. Az ismert fekete csizmanadrág fekete, egy vagy kétsoros gombolású zakó a 20-as, 30-as években⁴¹ itt is általánossá vált. Ehhez az öltözékhez már szűk ujjú ing jár, magasan gombolódó nyakkal, kicsi gallérral, többnyire már konfekció.

Fejükön a már említett kisszélű pörge kalap. Toll, vagy egyéb díszítésről adatközlőm nem tud.

Télen fekete, vásáron beszerzett gubát hordtak.

Lábukon csizmát, vagy magukkészítette saruszerű lábbelit hordtak. Férfiember sohase járt mezítláb.

⁴¹ A 20. századról van szó.

NŐI VISELET

(1, 2 sz. kép)

A legszegényebb dobronyi lány is 15 éves korára az egész „*életre való*” ruhát megkapta, ami minimum 5 „*őtő*” felsőruhát jelentett.

- Viseleti darabok:**
- 1., Pendely
 - 2., Farpendely
 - 3., Alsószoknya – „alsókabát”
(a kabát minden esetben szoknyát jelent!)
 - 4., Szoknya – „kabát”
 - 5., Kötény
 - 6., Ingváll
 - 7., Ujjas (blúz)
 - 8., Lájbi (mellényke)
 - 9., Nyakbavaló (vállkendő)
 - 10., Fehér guba ujjas (nem mindenkinek volt)
 - 11., Fejkendő (többféle, alkalomhoz illő)
 - 12., Kézbevaló kendő (igen sok)
 - 13., Csizma
 - 14., Papucs (nem mindenkinek volt)

1., PENDELY

(2 sz. rajz)

Két darabból állt. Rövid, szűk ujjú, vagy ujjatlan felső, elől hasítékkal, egy gombbal zárva lazán a nyaknál. Derékig érő, melyet egy enyhén húzott, térdfelett érő szoknya fog le. Anyaga vászon, vagy házilag szőtt, vagy vásárolt. Színe fehér. Csupán a hónap néhány napján hordták piros alsóval.

„Föstöttünk mink magunknak pendelyt, amit a palláson titkosan szárítottunk.” Ennek anyaga többnyire sűrűszövésű házivászon volt. Ebben az időszakban (havibetegség, havitisztulás, mesturbálás) nem illett sehová menni, templomba kimondottan tiszteletlenségnek számított. No nem igen tudtak, mert a pendely alatt semmit nem hordtak. Szanyi-Mikó Erzsike néni szerint: „az én nénikém 1906-ban született, de soha bugyogó nem vót rajta.”

A tárgyalt „időszakban” az ócska anyagból készült 30X30 cm-es kendőt átlósan összehajtogatták 5-6 cm szélesen, két csücskét madzaggal, vagy pertlivel derekukon rögzítették. Használat után nem dobták el, hanem kimosták, és a többi „titkos” holmival a padláson szárították. Ha valakit váratlanul ért a „dolog”, akkor pendelye alján elől kis csücsköt fogott, madzagot kötött rá, hátrahúzta és derekán rögzítette.

A 20-as, 30-as⁴² évek táján ugyan divatba jött a hosszúszerű csipkés bugyogó közepén nyitott, bő szárú térd felett húzott, csipkével szegett magukvarrta fehérnemű, de nem volt hosszú életű, mert nem nagyon szerették. Mint mondják roppant mutatós darab volt kiváltképp táncmulatság alkalmával, de ezzel együtt felettébb kényelmetlen, mivel a téglalapok szabásához szokott varrók a bugyogót is 2 db téglalapról készítették, (ami táncmulatságokon a gyepen heverésző legények számára felejthetetlen élményt jelentett) egyébre nem szolgálhatott mint a combok díszítésére, így aztán hamar kiment a divatból.

A leírt és rajzon bemutatott darabokból egyet sem láttam, csupán elmondás alapján közölhetem.

A pendelyt, bugyogót már a 40-es évek környékén leváltotta a gyárilag készült fehérnemű.

⁴² A 20. századról van szó.

2., FARPENDELY

Ha soványka volt a lány, még egy pendelyt vett, amit csípőjén „nyúlóssal” (gumival) megkötött, majd felhúzta a derekáig, és erre a dupla buggyos részre „ötözött tovább”.

3., ALSÓSZOKNYA (Alsókabát)

(3,4,5 sz. kép)

2-3 m bőségű, térdigérő, korcos, húzott szoknya, elől hasítékkal, pertlivel.

Lehetett házi vászonból vagy egyéb vászonból, ritkán gyolcsból. **Sohase keményítették!** Alsószoknya gyanánt hordtak régi, viseltes szoknyát is, de csak világos színű batisztot vagy „kártont”.

Az alsószoknya, ha eredetileg annak készült dísztelen volt.

4., FELSŐ SZOKNYA (Kabát)

(6, 7 sz. kép)

Funkciói szerint többféle:

a, Munkához (kékre festett házi vászon, vagy karton, egyszerű, korcos, nem túl bő, dísztelen.)

b, Köznapi utcai használatra! „felkapó” apróvirágos flokon vagy karton, sötét alapú.

Ahogy a neve is jelzi bármikor „felkapták”, minden alkalomra (piacra, táncba, sőt még lakodalomba is.) Készítése és díszítése megegyezik az ünneplő szoknyáéval, csupán olcsóbb anyagból készült.

c, Ünneplő, csak templomba használatos.

A szoknya igen bő ruhadarab, elől hosszú hasítékkal, pertlivel rögzítve.

Anyaga lehet: fehér, magából mintás grenadin, fehér alapon kék, rózsaszín, vagy tarka apróvirágos batiszt, esetleg karton, különféle alapú rózsás kasmír vagy „*terno*”, ritkán selyem, esetleg brokát.

A szoknya különleges technikával készül. Az anyagot apró öltésekkel összehúzzák a kívánt méretre. Egyenletesen elosszák, majd minden öltés tövénél erősen lefelé rántják a tüt, ami kis vájatot képez az anyagban és olyan hangot ad mintha eltépték volna. Ezért hívják „*hasgatásnak*” (3 sz. rajz). Az így képződött apró berakásokat száröltéssel rögzítik, Az első sort szorosabban, a többit csak lazán varrják, így egy fix, és mégis enyhén rugalmas, derék alá simuló részt képeznek kb. 1 cm-es sortávolsággal, 6-8 cm-es sávban.

Aljára 20-22 cm-es fodor kerül, ugyanilyen „*hasgatásos*” technikával készítve, de csak két soron levarrva, Ezért a fodor nem repül, csak dúsabb hatást kölcsönöz a szoknyának, és mozgás közben szépen hullámzik.

A fodor alját és tetejét többféle módon díszítik. Lehet egy sor „*anzet*” (gyári hímzett szalag), egy sor csipke, fekete vagy fehér, a szoknya színállásának megfelelően.

A fodor tetejét is díszítik. Itt is lehet „*anzet*” vagy csipke, és mindkettő mellett gyöngybortni. A gyöngy színe lehet fehér, sárga, fekete, de ez a három szín együtt is előfordulhat. Színesebből nem tudnak. A csipkék különféle változata volt használatos. A vékony cérnacsipkén át a hímzett tülczipke, légczipke, varrtcsipke stb, a sujtások széles skálája de csak fehér vagy fekete színben.

Érdekes módon a madeirát ritkán alkalmazták „az apróvirágos fehér kabátra madériás csipkét tettünk” – de sehol máshol nem említik.

A szoknya épphogy takarta a térdet. A csizmaszár felett a meztelen lábból tenyérszíni darabnak látszani kellett.

Ez a hosszúság, pontosabban rövideg tekintet nélkül korra és egyéb méretekre mindig ekkora volt, sőt a fodor nélküli szoknya talán egy gondolattal rövidebb is volt. A terno vagy

selyemszoknyán nem volt fodor. Alját többsoron csipkével díszítették. Az alsó csipkesor cakkos volt, a következő sima. Ezt a díszítési módot „aló”-nak nevezik.

A gyászolók vagy idős asszonyok szoknyájára fekete bársonyszalag vagy diszkrét csipkesor került. A takarékosagra való törekvés itt is érvényesült, spóroltak a drága anyaggal, mivel a kötény alá egy szél más olcsóbb anyag is megfelelt.

5. A KÖTÉNY (Kötő)

(8, 9 sz. kép)

Mindenféle ruházat elengedhetetlen kiegészítője.

Funkciója szerint – akárcsak a szoknya – többféle formája volt használatos:

a, Munkához hordott.

Olcsó karton vagy háziszóttas anyagból alig húzott dísztelen

b, Köznapi használatos.

c, Ünneplőruhához hordott.

A „felkapó” vagy ünneplőruhához hordott kötők készítése teljesen egyforma, csupán anyagában és a díszítés gazdagságában van különbség. Részletesen csak ezt a fajtát érdemes tárgyalni.

A kötény a keskeny fajtákhoz tartozik. Derékon elfoglalt bősége a teljes derékbőség egyharmad része, alján az elmaradhatatlan 20-25 cm-es fodorral.

Ugyanolyan technikával készül mint a szoknya, díszítésére is ugyanazok az elemek használatosak, kivételt képez a „lyukas dísz” (olyan sujtás, amibe vékony selyemszalag húzható), ezt csak kötőre varrták.

Nem ér egészen a szoknya aljáig, de csupán 2-3 cm-el rövidebb.

Anyaga lehet: karton, flokon, grenadin, selyem, kasmír. Anyagát és színét mindenkor a szoknya illetve a ruha anyaga határozza meg.

Világos ruhához az alapszínnek megfelelően: fehér, krémszín, rózsaszín, egyszínű vagy hasonló alapszínű de eltérő mintázatú kötőt tettek. Az alapszínek mindenkor harmonizáltak. Sötét ruhához vagy szoknyához – a leírtak szerint – sötét kötő illett. Általános volt a fekete alapon aprórózsás kasmír, mert az viszonylag mindenhez illeszkedett. Lehetett a kötő egyszínű fekete is, de akkor anyagából mintás selyem. Azt viszont nagyon érdekesnek találtam, hogy egyszínű fehér kötőt csak a fehér grenadin ruhához vettek. A grenadin, vagy selyemkötő alján (mint mondják) nem minden esetben volt fodor. Ha különlegesen szép anyagból varrták abban az esetben csak a sima alját díszítették több soron.

6., INGVÁLL

(10 sz. kép, 4 sz. rajz)

A legrégebb ruhadarab. Formája az elmondottak és a régi képek tanúsága szerint nem változott. Színe mindig fehér.

Anyaga lehet házivászon, de egyéb vastagabb vászonféleség is.

Szabása egyszerű, négy darab téglalapról áll. Elöl hosszú hasítékkal, apró fehér gombokkal záródik. Nyaka 1,5 cm-es pánt. A hasíték végét (kb. a mell alatt) 8-10 cm-es hímzett csík fogja le. A minta igen egyszerű de mutatós. Négyzet alakban átlósan 4 szem láncöltés kék színnel, mellé két piros szem függőlegesen elhelyezve. (4 sz. rajzon látható.)

Mint mondják, ez a használatos minta ingvállak esetében soha mással nem díszítik.

Az ujjá szintén két téglalap, csuklóig érő igen bő (60-90 cm a vászon szélességéből adódóan) bőségét a vállnál 20-25 cm-es darabon a már ismertetett „*hasgatással*” méretre szűkítik. A kézelő különlegesen szép és mives. Az anyagot rolniba tekerik, finoman levarrják. A kemény rolnitól 1,5 cm. távolságra kezdődik a „*hasgatás*” könyék méretre. A rolni szabályos hullámvonalat képez a kézelő alján. Természetesen nem simul a csuklóra csak lazán körbefogja. A kézelő közepét a hasítéknál ismertetett hímzett csík díszíti.

Mivel mindig szegények voltak, a takarékoság és a praktikum nagy szerepet játszott az öltözködésben is. Tehát arra törekedtek, hogy a téli és nyári holmik között ne nagyon legyen különbség. Ezért az általánosan hordott ingvállat teszi igen érdekes megoldással téli és nyári

viseletté egyben. Az ujjat három állásban hordják. Hidegben hosszúra leeresztve csuklóig, vagy az alkar közepéig felhúzva. Melegben a felkar közepén áll a kézelő és a bő ujj leomló „*puffot*” képez. Mivel a „*hasgatás*”, mint már említettem kissé rugalmas ezért lehetséges többféle variáció.

Az ingvállat szoknyával, kötővel munkára vagy köznap utcára is viselték, de ünnepre azaz templomba lájbi vagy vállkendő nélkül soha sem.

7., UJJAS (Blúz)

(11, 12, 13 sz. kép, 5 sz. rajz)

Felsőrészt ami az „első háború” körül jött divatba adatközlőim elmondása és néhány régi családi kép tanúsága szerint nem változott. Ez már hasonló az Alföldön használatos parasztpolgári viseletek „*testhőállójához*”, a jászok „*nyárikájához*”.

Többnyire a szoknya anyagából készült. Csak ünnepi ruhadarab!

Anyaga lehet kasmír, (ez a leggyakoribb) terno, grenadin esetleg selyem.

(Régi képeken csak kasmírt láttam, de úgy látszik ez az egyetlen megmaradt fekete selyem blúz becses és féltett ruhadarab lehetett. A selyem blúz ritkán fordult elő és nem volt általános.)

Szabását tekintve nagyon egyszerű – hagyományos téglalap alakú darabokból de igen rafinált összeállítási móddal készült. A felhasználandó anyagot a kívánt méretre („pászosan” vett mellbőség) szűkítik. A hajtásokat géppel levarrják derékig. A szabadon maradt 15-17 cm alkotja az alsó fodrot. Elöl derékig gombolódik apró porcelán gombokkal. A gomb színe az anyag mintájával harmonizál!

Karlyukat külön nem képeznek ezért a vállcsúcs nincs a helyén. Amennyire szép ez az ingváll esetében annyira „*pacuha*” hatást kelt a blúznál. Ezt elkerülendő, szögletes alakban széles csipkedísz alkalmaznak több soron, esetleg gyöngybortnit is ami 15-20 cm széles „*fátyolcsipke*” (tüllcsipke) fodrot fog le. A fodor kerül a blúzon a váll rendes helyére.

A fodor lehet a ruha illetve a blúz anyagából is szélén csipkével, sujtással esetleg vékony szalaggal. Egyetlen blúznál többféle díszítőelemet is használnak, de mindig azonos színűt.

A blúz formájának két változatát ismerjük. Az egyik (a bemutatott fekete selyem blúz) elől-hátul testhez simuló.

A másik változat ugyanezzel a szabástechnikával készült. Hátul a már leírt módon, de az elején csak a mell kezdetéig rögzítik a szűkítő hajtásokat és csak addig a vonalig gombolódik. Ezt nevezik „szabadelejű” blúznak. A „szabadelejű” blúz hátul mégis a derékra simul a következők miatt: a blúzt mindig bélelik elől és hátul. A bélés a bő elejű blúznál a hajtások rögzítővarrása végénél elválik bő elejétől és „pászosan” gombolódik derékig. A bélés érdekessége még, hogy a bélésanyagot szegetlenül a blúz teljes hosszában meghagyták és alulról derékig bevagdalták. Bélésre bármit használtak „oda akármit lehet venni, ki látja azt”!

Ujja mindig hosszú. A kézelő szűkítését géppel levarrott hajtásokkal érik el. Ez sem simul szorosan a csuklóra, de csak annyira bő, hogy a kézfej beleférjen. Az így kialakított kézelőt 10-12 cm magasan díszítik, de csak csipkével három soron: alul egy sor cakkos húzva, egy sor simaszélű középen, tetejére ismét húzott cakkos sor kerül.

Nyaka 2-3 cm-es pánt dúsan díszített alul-felül csipkefodor, közte csipke „kalárizs”.

A dobronyiak a fodrot felettébb szerették. Ünnepi darabokon még a fodorra is fodrot tettek. A bemutatott fekete blúzon a kb. 18 cm-es tüllcsipkének 1,5 cm-es felső taraja van, alatta a két soros sűrű ráncolás kis domború sávot eredményez, amit „zsup”-nak neveznek.

Ha a blúz gyászruhának vagy idősebb asszonynak készül, akkor a gyöngydísz és a „zsup” helyett csak sima bársonyszalagot használnak, de a dús tüllcsipke fodor a százévesről sem hiányozhatott.

8., MELLÉNY (Lájbí)

(14 sz. kép, 6 sz. rajz)

Derékig érő ruhadarab, csak ingvállhoz hordták.

Anyaga lehet kasmír vagy bársony. (A képen bemutatott bársony lájbról tulajdonosa SZANYI MIKÓ ERZSÉBET a következőket mondta: „születési hibás, mert a nyak nem eléggé magas, de csak így adódott az anyag. A babán lévő lájbi szabása jó” – ezért a 14 sz. képen a mintának szánt baba is szerepel.

A kasmír lajbi mintás, lehetőleg piros alapon, ritkábban egyszínű. Körbe és a karöltőnél cakkosra vágott kék anyaggal díszítve. A cakkok hegyénél húzódhat egy sor gyöngybortni de ennek híján a cakk csúcsára varrott egy-egy szem gyöngy is megteszi.

A lájbi testhez simul, szorosan kis hurkokkal gombolódik «elől szigorúan összeér» (legalábbis mikor elkészül). Ehhez is színes porcelángombokat használnak.

A bársony lájbi sötét színű. Fekete, itt barna, de lehet bordó is. Más színre nem emlékeznek. A bársonyt nem díszítik más színű anyaggal, helyette többsoron teszik rá a kalárist. Sőt a derékrészre kerülhet széles fekete légcshipke is „és ahogy a minta aggya egy két sor kalárizs is.” (Dobronyban a gyöngybortni és a szemenként felvert gyöngydíszítést egyaránt kalárizsnek említik.)

Mivel a lájbi is a többi ruhadarabbal együtt 15, 16 éves korra elkészül elképzelhetetlen hogy 40 éves korban is „szigorúan” összegombolható legyen. Bár a hurkos gombolási mód némi „korrekcióra” alkalmat ad, de 10-15 kg súlytöbbséggel még ez az elmés megoldás sem bírhat. Pedig a lájbi is egy életre szól! Ezért aztán a találékony dobronyi asszonyok szellemesen megoldották: csak a felső két gomb begombolása kötelező, a többi szabadon maradhat. Így aztán két legyet ütöttek egy csapásra, látszik az ingváll szép díszítése, viszont nem látszik mennyire szűk a lájbi.

9., VÁLLKENDŐ (Nyakbavaló)

(15, 16, 17, 18, 19, 20 sz. kép 7 sz. rajz)

A legtisztéletreméltebb ruhadarab amit valaha láttam a dobronyi asszonyok téli viselete. Ebben a „nyakbavalóban” egyesül a kemény kárpátaljai tél elleni küzdelem (mivel a vászoningváll s a vékonyka lájbi néhány szem gyönggyel bizony csekélyke védelmet nyújthatott) és a szépre való törekvés.

A nyakbavaló győzelmet aratott a hideg és a szegénység felett.

Rendes méretű vállkendő vásárlására nem futotta ezért az elérhetőből kellett ügyeskedni. Vettek tehát két fejkendőt, kétharmad részben átlósan áthajtották, elvágták. A megmaradt kicsi derékszög alakú darabot szintén kettévágták és ezeket háromszöggé pótolták ki csonka kendő végett. Az így elkészített vállkendők alapszíne ugyanaz volt csak más mintázattal. A két kendő derékszögű oldalait összevarrták egy-két sor vatelin került bele, majd a háromszög átfogója is összevarrásra került. Ezek után az így kialakított háromszögű vállkendőre hosszú gyapjúfonálból rojtot kötöttek. Így a vállkendő lényegesen olcsóbb és melegebb is volt mint a kereskedelemben kapható. A legszebb darabok akkor születtek, amikor még a nyomottmintás kendők nem voltak forgalomban, vagy erre sem tellett. Sima nyersszínű fekete vagy bordó anyagot vettek (esetleg kész kendőket) a már leírt módon elkészítették, és fényes selyemszállal maguk hímezték. Minden alapszín esetében a hímzés egyforma színállást követ, s közel egyforma mintát alkalmaztak. Kivételt képez a fekete, mert arra varrtak színessel, de egyszínű feketével is. Alkalmazott színek: középkek, piros, erős rózsaszín és fűzöld. A hímzett nyakbavalót csak egyik felén hímezték, illetve hordták. A rojtozat színe az alapszín követte, így mindig egyszínű volt. Rojtkötéshez egyszerű mintát választottak.

A kendőkötési mód – a kép szerint – áll alatt magasan, a mellen keresztbe fektetve, majd hátul csomózva.

Világos (nyersszínű) és fekete alapú nyakbavalója mindenkinek volt. beszélnek piros, bordó alapszínről is de ezt már nem mindenki engedhette meg magának (nem is maradt ilyen).

Használatos volt még télen a berliner kendő (kondor) kendő, de ünnepi ruhához nem illett.

10., GUBA

Az idősebb asszonyok télen fehér, ujjas, vásáron beszerzett gubát viseltek, de csak a templomban. A guba megkímélt és igen megbecsült rugadarab volt. öröklődött, ha vigyáztak rá, több generációt is kiszolgált.

(Itt jegyezném meg, hogy bőr ruhadarabokat bekecset, ködmönt, stb. nem hordtak.)

11. FEJREVALÓ KENDŐ

(21, 22, 23 sz. kép)

Igen sokszínű kendőről beszélnek, de ezek kizárólag nyomottmintás, rózsás, kasmírkendők voltak. Egyedül a gyász idejére, vagy temetésre használnak sima vagy gyárilag hímzett fekete ternokendőt. A jó dobronyiak gyász ide gyász oda a gyári mintát kevésnek találták és kiegészítették fekete fényes selyem hímzéssel. A kendőt egyszerűen áll alatt megkötötték. Fejkendőt a nők a születéstől a halálig viselték. Még a lányok is, templomba illendőségből, télen pedig a hideg ellen hordták. Az asszonyoknak a kendőviselés mindig és mindenhol kötelező volt. Színét a ruha színe határozta meg. A kendőn kívül semmilyen fejrevalót emlékezetük szerint soha sem hordtak.

Itt térnék ki a hajviseletre. Szórványosan ma is fellelhető idős asszonyok fejkendője alatt (a közölt kép BALÓ JÁNOSNÉ ERZSIKE néni kontya.) A hajat simán hátrafésülik, kétoldalt a fül fölött kisujjal „kicsípnek” egy-egy tincset, amiből vékonyka fonatokat (katonákat) fonnak. A fonatot tarkón csatlakoztatják a többi hajhoz és egymáshoz közel két fonatot képeznek, majd a tarkó felett koszorúba tekerik, hajtűvel rögzítik. Ez a hajkoszorú tartja kereken a kendőt. Ha az asszonynak sok haja volt, úgy a „katonákat” négy vagy több ágból fonták.

A lányok hajviselete ugyanígy készült, csak a tarkón egyetlen ágat „*csurkát*” fonnak, melybe színes pántlikát tesznek egész a fonat végéig, majd „*bokorra*” kötik.

12., KÉZBEVALÓ KENDŐ

Kb. 30X30 cm-es fehér vászon kendőcske, kék, piros, rózsaszín színekkel hímézve. Gyász esetén a hímzés fekete. Szélén 5, 6, 7 cm. széles fekete csipke dísz. „A kendőt csücsökre balkézbe fogtuk, csak ha úrvacsorázni mentünk, akkor terítettük rá a karunkra.”

13., CSIZMA

Kerekorrú, puhaszárú, mindig fekete. Beszéltek ugyan domborított hullámvonallal díszített lakkcsizmáról is, de se képet, se eredeti darabot mutatni nem tudtak. Nem volt általános. A csizmát mezítlábra vették, és csak a templomba hordták. Odáig kézbe vitték, főleg sáros időben. A templom előtt patak folyik, a Latorca egyik kis ága (amit Dobronyban tónak neveznek). No itt mostak lábat, vizesen bedugták a csizmába, és mentek be az istentiszteletre. A harisnyát sokáig nem ismerték, a 40-es évek⁴³ elején vált általánossá a fehér és drapp patent harisnya, de ezt is csak térd fölé húzták, ott gumival (*nyúlóssal*) rögzítették.

14., PAPUCS

Sima bőrféjű, lapos sarkú dísztelen. Csupán elmondás alapján tudom, mert eredeti darab nem maradt, s fénykép se készült papucsosan.

⁴³ A 20. századról van szó.

A VISELETEK ALKALOMSZERŰ HASZNÁLATA

Adatközlőm OROSZ ILDIKÓ tanárnő, a beregszászi gimnáziumban tanít, betelepült dobronyi lakos.⁴⁴

VALLÁSI ÜNNEPEKHEZ KAPCSOLÓDÓ ÖLTÖZETEK

Fekete Vasárnap (Virágvasárnapot megelőző vasárnap)

Fekete alapon színes mintás szoknya, hozzá fekete alapszínű vállkendő, és természetesen az elmaradhatatlan fejkendő, fekete alapszínű.

Virágvasárnap

Az élénk színek ünnepe. Rózsaszín, piros, sárga alapszínű ruhákban illett megjelenni az Úr színe előtt. (A különböző viseleti darabok tárgyalásánál közölt színállás itt is érvényes.)

Húsvét

A legnagyobb ünnep ma is. Fehér vagy fehér alapú ruha volt kötelező, illetve a konfirmálásra készült grenadin ruha.

A Karácsony nem tartozott a nagy ünnepek közé, annyira nem, hogy különleges öltözködési szokások ehhez az ünnephez nem is kapcsolódtak.

(Természetesen a vallási ünnepekhez kapcsolódó öltözeteket csak azok vonultathatták fel a templomban kiknek korukhoz ill. családi állapotukhoz a színes ruhák viselete illendő volt.)

CSALÁDI ÜNNEPEK

Az esküvő az egyetlen olyan ünnep, melyhez különleges öltözködési szokás párosul.

⁴⁴ Jelen kiadvány megjelenésekor a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kárpátaljai magyar Pedagógusszövetség vezetője.

Előkerül a fehér grenadin ruha, ami a dobronyi lány legköltségesebb „*őtőruhája*”. Igen ritkán viselték, tízszer ha sor került rá egy nő életében. (ezért aztán szerencsére mindenki igyekezett ebben megörökíteni magát.)

Kapta a lány konfirmációra, felvette húsvétkor és az esküvőjén. Ha fiatalon halt meg, ez szolgált halotti ruhájául is. „Huszon egy-két éves korig illet hordani utóbb má nem”. Ezért Dobronyban az esküvő emberemlékezet óta fehérben történt, fejdísz nélkül, csak fehér pántlika lobogott a „csurkába” kötve, a szüzesség jeleként. Ünneplőben csupán a menyasszony és a vőlegény volt. A násznép „felkapóban” már a lakodalomhoz öltözve.

Az esküvői szertartás reggeli harangszókor (6 óra!) kezdődött, hogy a lakodalomhoz időben hozzákezdhessenek. Erre reggel 8 órakor már sor is került, és az első verekedésig, ennek híján csordahajtásig tartott a vigalom.

A lakodalom napján a menyasszony leánytársait pántlikával ajándékozta meg és hímzett kézbevaló kendőket osztott szét a legények között. (Ez a szokásuk a mai napig él.)

TÁNCMULATSÁG

Táncmulatság tavasztól őszig minden vasárnap volt – jó idő esetén. A délutáni istentisztelet után kezdődött és csordahajtásig tartott. Több helyen folyt a vigalom a faluban. 10-12 házcsoport volt egy „darab” és a legnagyobb udvarban vagy a házak alkotta zugban folyt a mulatság, minden csoportnak külön-külön. A zenészt a házigazda fogadta.

Ezek az összejövetelek adtak alkalmat a párválasztásra is. A dobronyi legény maga választott megfontoltan és igen körültekintően választott. Amíg a kiszemelt lányt a legények pörgették, forgatták, addig az „érdekelt” fél a gyepen heverészett bölcs szemlélődések közepette.

Ezért aztán ugyan minek öltözködtek volna a lányok drága ünnepi ruhákba, amikor az olcsóbb „felkapóban” is ugyanazt nézték a legények. Természetesen mezítláb voltak.

Télen bálakat rendeztek, ahová az egész falu egységesen ment. (A református gimnázium mögött van egy nagy szinszerű építmény, ez volt a bálak helye.)

Ugyanúgy, mint a nyári táncos összejöveteleken „felkapóban” de a fedett helyet megtisztelendő – csizmában voltak.

TEMETÉS, GYÁSZ

Kifejezetten nem tartozik az ünnepekhez a temetés, a kapcsolódó öltözködési szokások mégis ünnepélyességet tükröznek a halál, a halott és az egyházi szertartás megtisztelésére. Temetésen, illetve a gyász időszakában a fekete ruha viselése kötelező volt, de csupán a nők számára.

Konfirmáció után - 13 éves kortól – a lány felnőttnek számított, és minden társadalmi szokás ránézve is kötelezőérvényű volt, így a gyász is. Nem ritkán adódott, hogy a huszonéves asszony a családon belüli sorozatos halálesetek miatt a feketét le sem vethette. Mire szegény az összes kegyeleti kötelezettségének eleget tett addigra már benne is volt a korban. 50 év felett csak feketét illet hordani. Ha valaki pl. 25 éves korától 40 éves koráig folyamatosan gyászolt, arra a néhány esztendőre nem is vett tarkát. Egy két színesebb darabot megengedett ugyan magának, de ez is már csak fekete alapú lehetett. (Nem véletlen, hogy csak sötét ruhadarabokat tudtak bemutatni.)

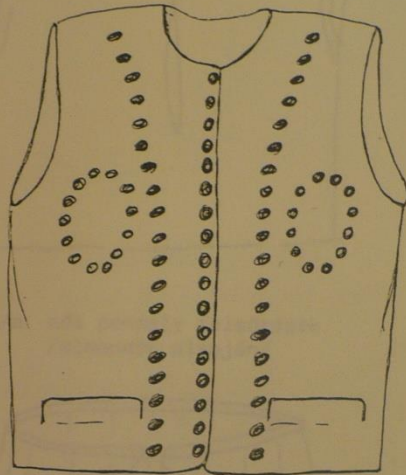
Dobronyban ma is háztól temetnek. A halottat otthon a legtágasabb helységben ravatalozzák fel. Ám nem a ravatalt díszítik a szokásos halottas lepedővel, hanem háziszóttos fekete fonállal szálánvarrott rózsás abroszt terítenek a pap elé „halott alkalmából.” Ugyanezzel a fekete rózsadísszel van ellátva a „tükörre való ruha” és a halottas szoba ablakaira akasztott függöny is. (Keresztöltéssel rá vagyon írva: Isten veled kedves halott.) Ma már nem készítének ilyesmit, de a meglévőket használják. A halottöltöztetési szokások követik a divat változásait, de mindenkit korának megfelelő öltözékben temetnek el. Idős asszony a ravatalon fejkendő nélkül elképzelhetetlen, kegyeletsértésnek minősül, pedig már polgári ruhában vannak.

A kivetkőzés évtizedében (60-as, 70-es évek)⁴⁵ a már nem viselt, de még meglévő (valószínűleg direkt meghagyott) régi ünneplő ruhában temették el az asszonyt. Így aztán koporsóba került az a néhány darab is, amit az ínség meghagyott.

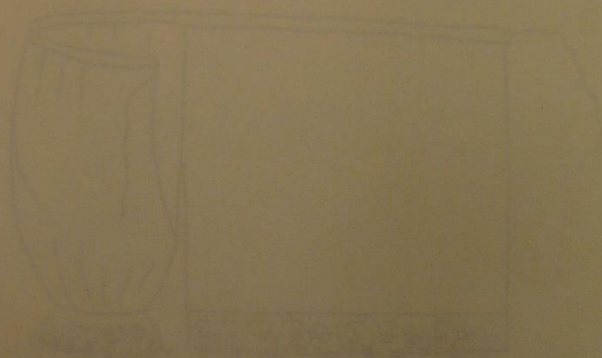
⁴⁵ A 20. századról van szó.

EA 27793

1.sz.rajz

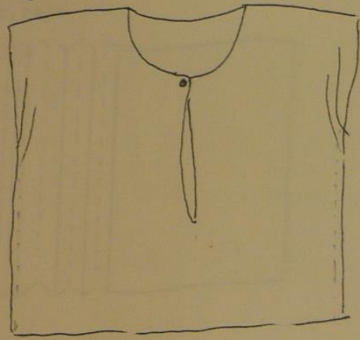
Férfi lájbi / régi fénykép alapján. /

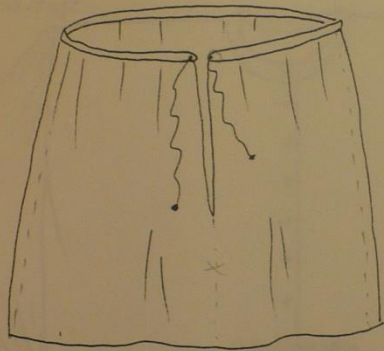
EA 27793

2.sz.rajz

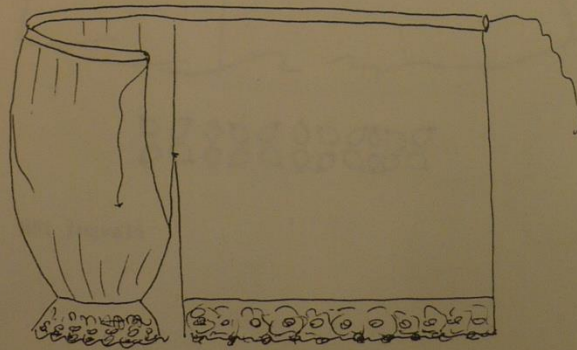
összehajtván

2/a női pendely felsőrésze
/elmondás alapján/

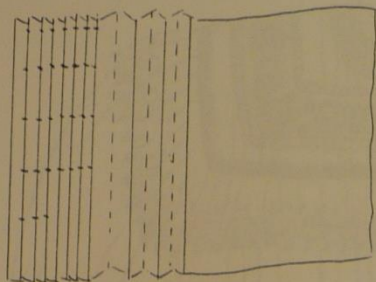
2/b női pendely alsórésze
/ elmondás alapján/

2/c női bugyogó
/ elmondás alapján/

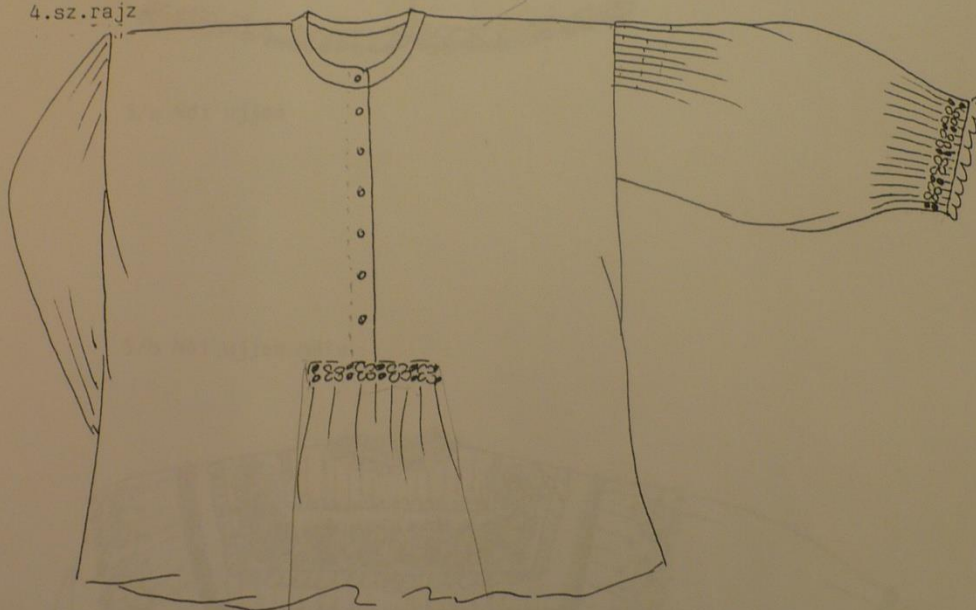
EA 27793

3.sz.rajz

"hasgatás" női ingváll, szoknya, kötény
készítésénél alkalmazott ráncolási mód.

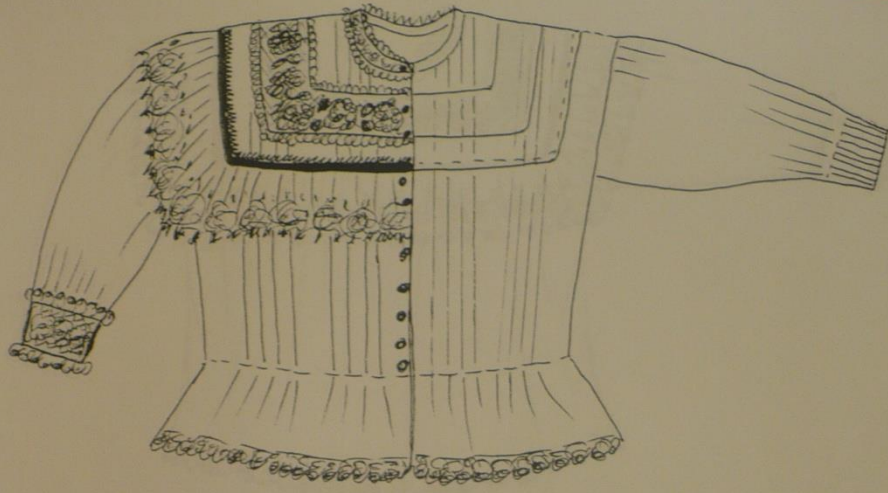
4.sz.rajz

Női ingváll

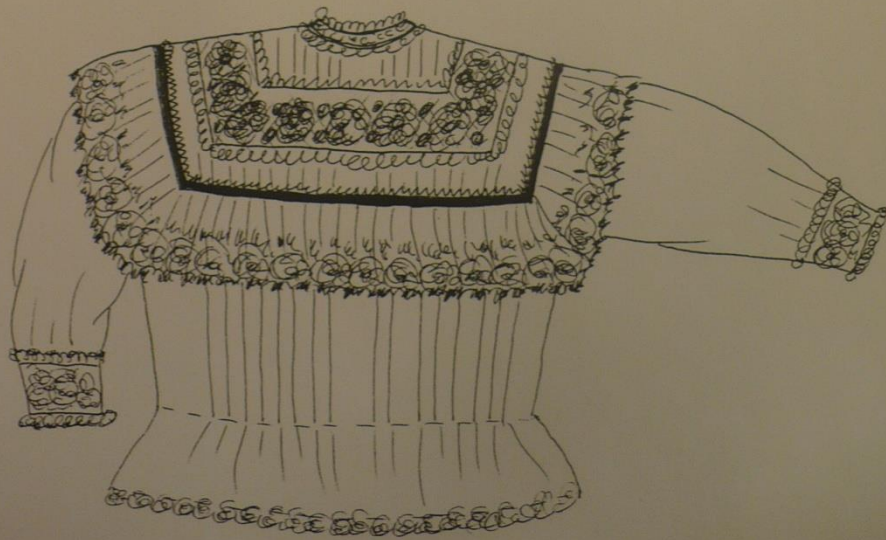
EA 27793

5.sz rajz

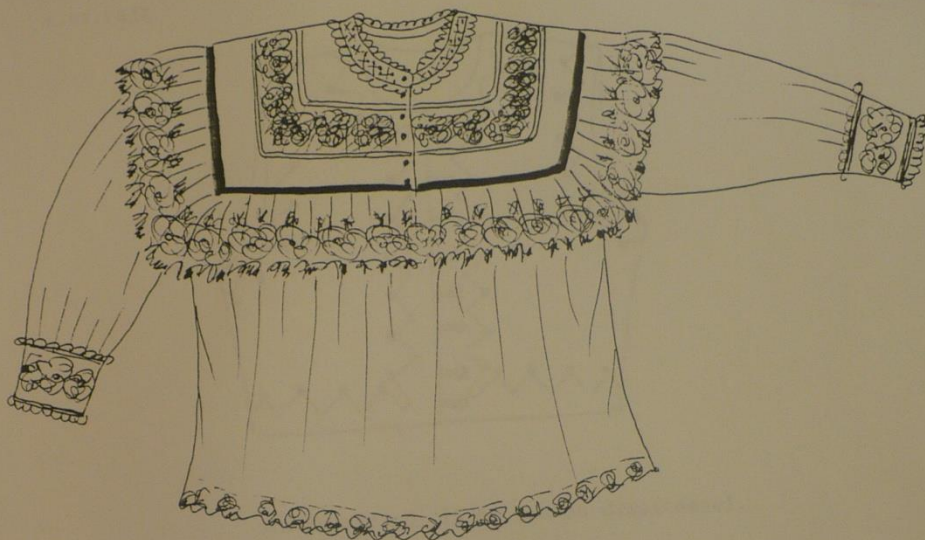

5/a Női ujjas

5/b Női ujjas háta

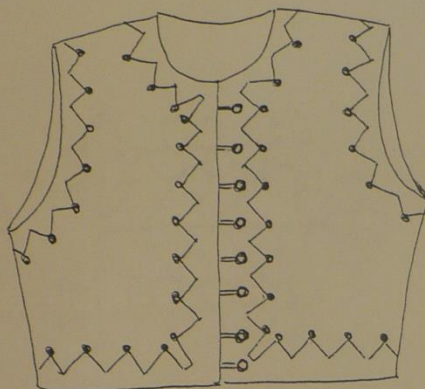
EA 27793

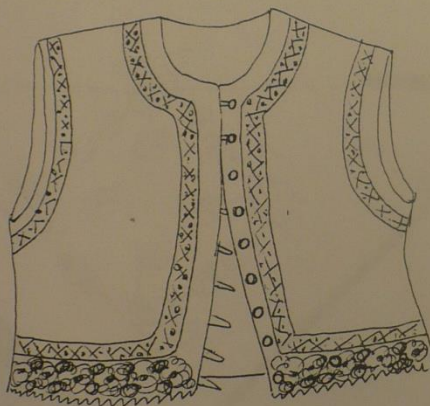
5/c Női ujjas "szabad elejű"

EA 27793

6.sz.rajz

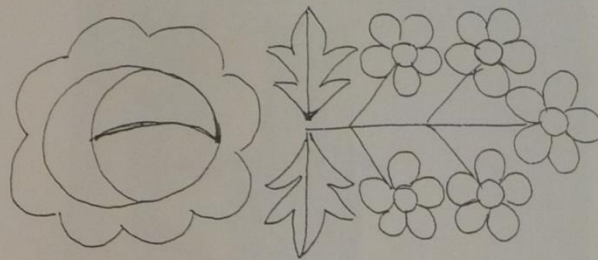

6/a Kasmír női lájbi cakkos díszítéssel.

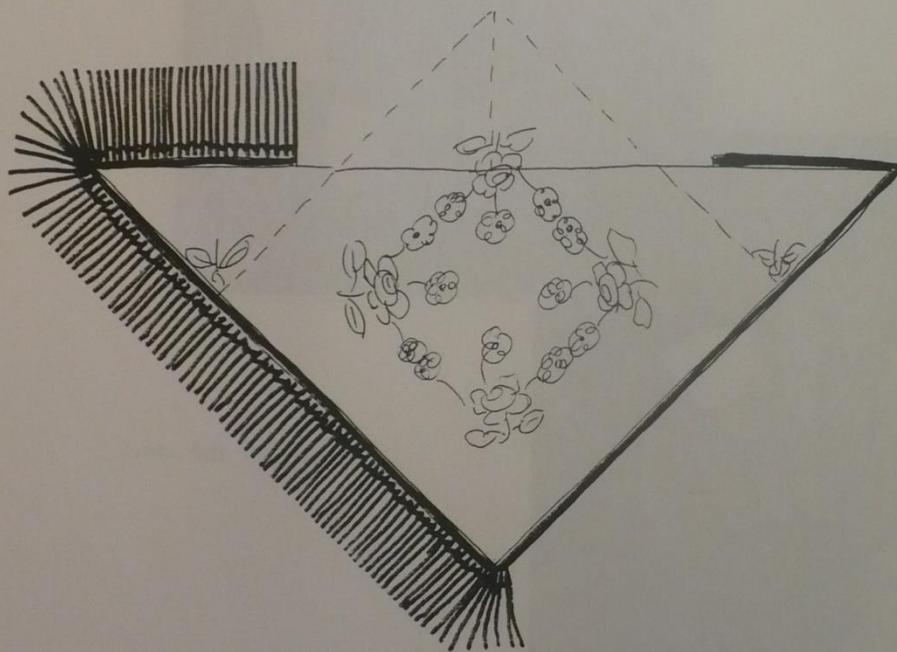

6 /c Bársony női lájbi.

7.sz.rajz

7/a Himzett vállkendő mintája.

7/b Vállkendő kialakítása fejkendőből.

1.sz.Női viselet Dobrony.

2.sz. Női viselet háta.

3,4,5.sz Alsószoknya ingvállal.

EA 27793

6,7.sz. Szoknya.

EA 27783-

E. P. sz. Kitény.

EA 27793 -

10.sz. Ingváll.

13.sz. Blúz béléssel.

EA 27793

11-12.sz.Női blúz eleje,háta.

EA 27793

ső

14.sz.Bársony női lájbi

15.sz.Vállkendő toldása.

EA 27793

16-17.sz. Mindkét oldalán használható vállkendő.

EA 27793

18.sz. Nyomottmintás női vállkendő

19.sz. Vállkendő csomózása.

EA 27793

20.sz.kép Himzett női vállkendő

21.sz. Himzett női vállkendő

21.sz. Női himzett fejkendő

EA 27793

22-23.sz. Női hajviselet.

EA 27793

Adatközlők.

ŐR-HÍDI JÁNOS és felesége sz.HÍDI ERZSÉBET

BALÓ JÁNOSNÉ sz.SZANYI ERZSÉBET

SZANYI JÁNOSNÉ sz.SZANYI-MIKÓ ERZSÉBET

MELLÉKLET

Az unikális Nagydobrony (részlet a *Kárpátalja* régiómonográfiából)⁴⁶

„Az Ungvári járás és egész Kárpátalja legnagyobb magyarlakta községe, az Ungvártól 42 km-re fekvő Nagydobrony (*Velika Dobrony*) kéri az ung-vidéki falvak közül. De nemcsak azért, mert eredetileg Bereg-megyéhez tartozott. Lakói palócos nyelvjárásukkal nyelvszigetet képeznek a helyi magyarság körében. Az eltérés főként az illabiális a hang használatában nyilvánul meg. Nyelvjárásuk, öltözködésük sajátos, viselkedésük miatt az itt élők nemritkán földijeik élcelődéseinek vannak kitéve. Egyes állítások szerint a tatárjárás során idetelepült (idemenekült) palócok leszármazottjai lakják a helységet. A palóc eredet tudományosan nem bizonyított, az antropológiai vizsgálatok ugyanakkor az átlagosnál erősebb törökös jelleget mutattak ki a nagydobronyi lakosoknál.

A dobronyi embert és magát a községet egyaránt markáns vonások jellemzik. Mindkettő egyedi jelenség a környezetben. Valóságos legendák keringenek a dobronyiak gazdagságáról, élelmességéről, szorgalmáról vagy éppen fukarságáról, különtségéről.

„Színes, nagy falu – írta a településről *Tíz nap szegényországban c. szociográfiájában* Balogh Edgár, a Sarlós mozgalom egyik vezetője 1930-ban. – Tarka népviselet. A faluban díszes ivókürtöt és szaruból faragott sótartót rajzoltunk le. Még a mosdótál is fából volt és cifra volt...” (Móricz, 1995). A Nagydobronyba látogatóknak az is feltűnt, hogy az itteni asszonyok kiváltak a környékbeli nők közül háziszóttos ingeik különleges szabásával és hímzésével. A festői dobronyi női viselet, melyet az említett ing mellett leginkább a színes sokszoknya (a rózsás felső szoknyát itt kabátnak nevezték), a színes lajbi, a kötő, a nyakbavaló és a csizmaviselet jellemezte, a második világháború után kezdett kimenni a köznapi használatból, akárcsak a férfiak viselete (magyaros szabású hamuszürke nadrág, télen fehér guba).

A nagydobronyiak a mai napig megőrizték sajátos hagyományaikat. A vidéken több népdalt is gyűjtött Bartók Béla, a leghíresebb nótázó asszonyt pedig Budapestre vitte, hogy fonográfra énekelhesse, s így tegye közkinccsé a nagydobrony népdalokat. A szocializmus évtizedei alatt a hatalom megkísérelte elfeledtetni az itteni magyarokkal is hagyományaikat – sikertelenül. Ma újra zeng a karácsonyi ének, ismét látni betlehemeseket, hímestojásokból pedig már az iskolában is rendeznek kiállításokat. A lányos házaknál szinte kötelező, hogy

⁴⁶ Kész 2009: 397–399.

egy-egy kislánynak legalább hatvan darab festett tojás legyen a kosarában. Igaz, nem mindegyik szokást lehet megmenteni. A disznótor, a lekvárfőzés, a tengerihántás elvesztette ünnepélyességét, csak a munka maradt meg belőlük. A fonóra, a fosztóra meg legfeljebb az idősebbek emlékezhetnek már.

Nagydobrony egész Kárpátalján ismert híres szőtteseiről. A 20. század közepén még szinte minden háznál szőtték a jellegzetes, piros-fekete, szedett mintás díszkendőket, és – különösen esküvők alkalmával – a mai napig virágozik ez a szép hagyomány. A menyasszonynak ma is feladata, hogy a lakodalom napjára legalább 20-30 kendője legyen, amiket vagy ő készít el saját kezűleg, vagy mással szövet meg (ezekkel díszítik fel az ünnepi autókat, de ezt kapják ajándékba a keresztszülők, a vőfély, sőt még a jegyző is). A szövés mellett elterjedt a hímzés is, főleg a kereszteses technikájú. Nagydobronyban ma is sok házban hímezik a „tulipános, kiscsillagos” párnákat, abroszokat (Balassa, 2003).

Újabbán a falu a szöttések mellett kerámiaművészetéről is híres. Hídi Endre keramikus a hagyományos magyar népi motívumokat használta fel saját stílusának kialakításához.

Nagydobrony hagyományos gazdálkodását a földművelés jellemezte. Természetesen az állattenyésztés is a paraszti gazdálkodás elválaszthatatlan része volt évszázadokon keresztül. A Latorca szabályozása és a vadvizek lecsapolása előtt a Szernye-mocsár világához tartozó község határának nagy része víz alatt állt, illetve ártéri tölgyfaerdők által borított lápos, mocsaras terület volt. Herman Ottó és Tagán Galindzsán részletesen leírták a nagydobronyi nyári és téli halászat sajátosságait. A falu gazdasági életét a rendszerváltás előtti évtizedekben meghatározta a helyi kolhoz, de a nagy kiterjedésű síksági erdő is említést érdemel. Az erdő a nagydobronyiak megélhetésében a 19. század végéig igen fontos szerepet játszott. Innen szerezték be a tüzelnivalót, makkoltatták sertéseiket, legelőt is itt alakítottak ki, innen vághattak maguknak épületfát és a faeszközök, hordók, kádak, szekerek készítéséhez alapanyagot. A nagydobronyiak őstermelők, munkaszerető és vállalkozó szellemű emberek. Jellemző rájuk, hogy a gazdasági válsághelyzetekben gyorsan alakítják ki túlélési stratégiájukat. A környék leghíresebb zöldségtermelői, még az „átkosban” is megmaradtak zöldségtermelőknél, a legelső primőr zöldség mindig náluk kapható. Emellett ők látják el a környéket korai burgonyával, piros paprikával és cirokseprűvel is.

Az 5800 fős települést szinte kizárólag magyarok lakják. A falu teljes egészében református, kálvinista egyháza 1600-ban alakult meg. 1912-ben felszentelt templomának kertjében egy első világháborús katonai emlékmű látható, a második világháború és a málenkij robot áldozatainak emlékműveivel együtt.

Nagydobronyban nyílt meg Kárpátalja első magyar tannyelvű középiskolája 1953-ban. Ma már református gimnázium is működik a faluban. A második világháború után a nyugati sajtóban megjelent egy cikk, mely szerint a szovjet katonák felperzselték az adófizetést megtagadó települést. Ez nem igaz. Nagydobrony „mindössze” annyit szenvedett a háború alatt, mint a többi hasonló község.

Mint azt Móricz Kálmán a településről írt monográfiájában kifejti, Nagydobrony a titkok szigete. Az itt élő emberek évszázadokon át makacsul elzárkóztak a külvilágtól. Gondolkodásuk, viseletük, beszédük, szokásrendszerük így élesen különbözik a környezetétől, sok tekintetben eredeti, archaikus vonásokat őrzött meg. De lehet, hogy fordítva igaz? Ha magukba zárkóztak, azért tették, mert másságuk irritálta a környéket, s emiatt gúnyolták őket?(Móricz, 1995)”

Uszkay Mihály a beregi Tiszhát népviseletéről⁴⁷

„...Öltözetök általában a korosabb férfiaknak hosszú, nagy, szinte bokáig érő fekete debreczeni guba, nagy karimájú s kissé gömbölyeg tetejű kalap, nyáron át szalma kalapot is viselnek; fekete vagy kék színű mellény veres béléssel nagy ón gombokkal kirakva, térdig egészen nem érő ránczos torku csizma pergő nélküli sarkantyúval ellátva, (...).Hajokat nagyra növesztik, s rendszeren görbe fésűvel akasztják meg hátul, bajuszokból lecsipkedve, a rövid tüskés bajuszt pödrés nélkül viselik. (...) Télen át vagy vászonból remekelt durva nadrágot, vagy kékes posztóból varrottat viselnek vagy posztó ujjast, többnyire kékes színűt, gombokkal fényesen kiczifrázottat, vagy műszavuk szerint kankót, melly bárány bőrből készült meleg téli öltöny czifrázat nélkül, s csak egyszerűen zsinórozva, vagyis apró vékony színes bőrszeletekkel van befuttatva. A korosabb nők vászonból készült alsó ingöket, melly számtalan ránczba van szedve, keskeny szalaggal kötik meg; felső ingök, melly ujjas vagy rekli forma, félkönyökig takarja el karukat. Majd mindenféle színű, hosszúkás, vagy másféle alaku virágokkal ellátott szoknyájok bő, és sok ránczba ömlő, ezt derekukon szinte, mint alsó ingöket keskeny szalaggal kötik meg, s erre jön le testök felrészéről a hason színű szövetből készült ujjas, melly csak addig ér, hogy a szoknyához illően álljon, mellynek ujjja fodrozott, bőven ránczolt, vagy csak egyszerűen szűk, s karhoz tapadó. Vannak még olyanok is, kik szoknyájukhoz varrott ujjast, vagyis egész kabátot viselnek, mit hám módra akasztanak a nyakukba, emlőiknél füzve be. Összefont hajukat nagy kontyot mutató cifra fésűvel akasztják

⁴⁷ Uszkay 1996: 22.

fejök felrészére, mire házuknál mindig tarka kendőt kötnek; fülöket csaknem egészen kihagyva a kendőből, hátul többnyire bokrosan kötve, s lobogósan hagyva, fejkötőt csak ünnepnapokon tesznek fel, midőn szentegyházba mennek,(...); fejkötőjük egyszerű, feketés tüllből készült selyem, vagy selyemhez hasonló fekete színű szövetből egészen kivarrott, szalag s cifrázat nélküli, melly elől fél kör alakba szinte álluk aljáig ránczba szedett fekete fátyollal van kiszegélyezve; nagy tarkás színű, vagy többnyire tiszta fejtű kendőjüket úgy teszik fel fejükre fejkötőjükön felül, hogy a sarkukat verő terjedelmes kendőjük alól a kiseded fodrozat kilátszék. Télen térdig érő szürke guba van a nyakukban; a tehetősbek czifrán kivarrott szücs bundát is viselnek, lábukon vagy piros, vagy fekete csizma, fél magas sarokkal. (...) A leányok viselete: piros, nem egészen hegyes orrú csizma kissé magas sarokkal, mindenféle színű koczkás, vagy virágos viganó, hasonszínű vállal, mit emlőiknél kapoccsal szorítanak maggukhoz, és ez ujjatlan, csak válluk hegyét alig elfedező. Bő és ránczos kötényük leginkább fehér; karjaik fölött golycs ing duzzadoz; nyakukon kettős soru kaláris; ujjajukon réz karika gyűrű, lakatokkal, apró kulcsokkal s más rezgőkkel fölékesítve. Télen ők is olyan gubát viselnek, mint az asszonyok. A legények öltözeté. elől-hátul ránczba szedett rövid gatya, derekukra tarkás színű kendőt kötöznek, térdig érő ujjú lobogós golycs ing, apró óngombokkal kiczifrázott mellény, hosszú, fekete selyem nyakkendő bokrosan; középszerű karimájú fekete kalap, strucztollal, s bokrosan tűzött pántlikával. Télen fekete, vagy szürkés színű, bokán felül érő guba, sarkantyus csizma. Hajokat egyenlően, körülnyírva viselik, úgy hogy fülöket egészen el nem fedik, s ezt bőven szeretik kenni e feketítő hajjal; serkedő bajuszokat nagy gonddal őrzik, pedrik...”

„...Marhatartó hely lévén leginkább e vidék, jellemző ezek lakosai közt a sok pásztorember, kanász, gulyás, csikós-suhanczok... Ezek öltözeté durvább s nem olly kényelmet adó, a kanászoknak rendesen hosszú göndör haj, a csikós- és gulyásoknak pedig elől a homloknál levágott, s csak a hunczfutkájoknál meghagyott hosszan lenyuló göndörített haj, hátul ismét lenyírva, vagy félhosszan meghagyva, térdig érő rövid, vastag gatya, előlhátul ránczba szedve, vászonból, derekukon tenyérnyi szíj, fekete, vagy veres színű, nagy fénylő gombokkal kirakva, lábukon bocskor 3 ujnyi szélességű fekete szíjjakkal egész térdig betekergetve, fejükön a nagy karimájától alig látható gömbölyeg laposas tetejű kalap feketére kenve, zsirosan; vállukon fekete zsiros tarisznya, minek két szélén tenyérnyi szíj sallangok gombokkal s apró pitykével kisujtásozva, páros kés cifra nyellel, sószaru, különbféle alakokkal kiczifrázva...”

Batizi János leírása a técsői magyarok viseletéről⁴⁸

„Ruházata a técsői népnek, az öregeknek, kik közül még ma is él egy-kettő igen sajátos vala: széles kalap – nyakatlan ing bő ujjal s mégis nyakra való, csipőn alól csüngő mellény, széles óngombokkal, magyarszabásu bő nadrág, nagy ránczos csizma, hosszú fekete guba, nagy haj és nyirott bajusz s még egy görbe fésű, melly a haját a homlokból hátrahuzta. Az illy öregek, az öreg hitvestársa visel fején nagy barna kezkenőt, hátrakanyarítva a nyakcsigáján megkötve, mellényt, melly alól ing-ujja kézfélig ér ki, barna kabátot, mellynél a nagy széles kötő tenyérynél is leebb ér, elég terpedt csizmát és fekete gubát; lévén minden illy nyinyónak (nyinyónak hívják a gyermekek nagyanyjukat) hegyes kontya és zsebe a gyüszü és kis kés raktárául. A mai korból valók ez öltözeti modort egészen levetkezék: a lányoknál még ma is megmaradván a hátul csüngő pántlikás nagy haj. Az orosz-faj sokat megtart falusi atyafiainak egyszerű öltözetéből. bocskor, oldaltarisznya, harisnya, mindannyian fényüzési ruhadarabok.”

A máramarosi magyarok viseletének jellemzése Viski Krüzselyi Bálint által⁴⁹

„A magyar nép ruházatát leginkább maga állítja elő. A férfiak nyárban bő gatyát, inget s szalmakalapot viselnek. ... A nőknön egy kis karton szoknya van; egyebekben ugy járnak, mint a férfiak. Télben a férfiak takaros testhez álló, zsinóros magyar ruhát, fejökön bárány- vagy vidrabőr sapkát hordanak; a nők is posztó „bujkát” s általában melegebb ruhát vesznek fel. A felső ruha mindkét nemnél mindig hosszufürtü fehér guba, lelógó ujjakkal s elől nemzeti színű összekötő bojtokkal. Ünnepe- és vasárnapokon felcziczomázzák magukat virággal, szalaggal, bojtjal, színes kendőkkel, tarka kabáttal (szoknya), „vizitkével” (rekli), fényes gombokkal s több effélével. Sajátságos az a magyar népnél, hogy a fehéreneműn kívül minden ruháját nagyon szükre szabja. ... A tehetősb és szegényebb emberek öltözete közt csak annyi a különbség, hogy ezeké jobb minőségű, amazoké meg gyengébb anyagból van készítve. A nők, míg hajadonok, hajdon fővel egy hosszú fürtbe (czopfba) font, fényesre simított hajjal járnak; férjhez menés után csak bekötött fejjel lépnek ki a házból. Mikor gyászolnak: egészen feketébe öltöznek.”

⁴⁸ Batizi 1997: 56.

⁴⁹ Viski K. 1996: 84.

Csomár Zoltán az ungi viseletről⁵⁰

„S férfiak annak idején háziszőttes, széles gatyában jártak, amely rojtokkal volt díszítve, az ing lobogós ujjakkal ellátva, különösen a legények parádés inge, amelyet ünnepi alkalmakkor viseltek, és nyári időben csupán lajbira vettek rá. Ma már ez az ungi tájakon nem található. Ünnepi alkalomkor a széles gatyához csizmát húztak nyáron is. Télen minden férfi gubát viselt, ha kiment a házból. A fekete és fehér guba volt itt elterjedve. Idősebb embereknek még ma is akad gubája, amelyet azonban csak hideg téli időben vesznek fel... A háziszőttes gatyát magyaros szabású fekete vagy hamuszürke szövetruha váltotta fel, amelyhez csizmát és keskeny karimájú pörgekalapot viseltek. Télen rövid felsőkabátot vesznek hozzá, perzsiáner galléru tánczattal, elöl zsinóros gombolással. Ma azonban már ez a népviselet is kezd eltűnni, és ruházatában népünk utánozza a falusi értelmiséget és a kisvárosi hivatalnokosztályt. ... A nőknél is hasonló változás ment végbe az utolsó két évtized alatt. Ezelőtt 25-30 évvel elterjedt volt vidékünkön a sokszoknya viselet, amivel a módosabbak a kevélységüket is kifejezték. Közismert kiszólás volt a vidéken, hogy „teheti, mert sok szoknyára telik neki”. Legtöbb asszony pettyes kendőt, az öregebbje ősszel és télen fekete nagykendőt viselt. Később a sokszoknya divatja eltűnt, csupán a régi ruhaforma maradt meg. Az idősebbek egyszerű fekete szoknyában, derékon átkötött glott kötőben jártak ünnepnapon, köznapokon ugyanilyen öltözetet viseltek, csupán kopottabb volt, és a kötőt (ú.n. surc) durva vászonkötő helyettesítette. A lányok ruhájának szabása hasonló volt az asszonyokéhoz, azzal a különbséggel, hogy a szoknya, rékli és a kötő színes bolti kelméből készült. A jelenben azonban a leányok öltözködése egészen megváltozott. Ruházkodásuk közel áll az értelmiség ruházkodásához. Nyáron testhez álló egész ruhát viselnek, különböző színű szövetekből, az ünneplő esetleg selyemből van. Lakkcipőt, testszínű selyemharisnyát hordanak, ősszel szvettert és kosztümöt, télen hosszú prémgalléros nagykabátot viselnek.. A nagykendőt már köznap sem veszi fel a leány, mert az nem illik. Nyáron hajadonfővel, télen fejkendőben járnak. ... A gyerek ruházkodása egyszerű. Az iskolás fiúgyerekek rövid nadrágot és kabátot viselnek; télen cipőben, nyáron mezítláb járnak. A leánygyermek színtén rövid egész ruhát viselnek köténykével, különböző színben, a legelterjedtebb azonban a piros színű ruha.”

⁵⁰ Csomár 1998: 75–76.

Csomár Zoltán a nagydobronyi viseletről⁵¹

„Asszonyaik sok kendert vetnek és ebből kifolyólag sokat is szőnek. Ez az itteni nép ruházkodásával függ össze. A férfiak sajátszöttes alsóruhát: inget, gatyát viselnek. Gyolcs- és bolti vászoning itt ismeretlen fogalom. Télen csizmában járnak, nyáron elvértve bakancsot viselnek, de gyakoribb a mezitláb ember. A férfiak felsőruhája magyaros szabású hamuszürkeszínű kabát, magasan felgombolt lajbi és zsinórozott, bársonykelméből készült nadrág. Télen mindenki fehér gubát visel, amelyet készen vásárolnak a munkácsi piacon. Régebben fekete guba volt a divat, amelyet a debreceni vásáron vettek, azonban a húszéves cseh megszállás alatt ez megszűnt.

A nők ruhaviseletükkel kiválnak a környék falusi asszonyai és leányai közül. Legnagyobb részben még sajátszöttes inget viselnek, különleges szabással és himzéssel. Különböző színváltozattal cifrázzák úgy alsó-, mint felsőruháikat a fiatalabb menyecskék és leányok. A sok szoknya és széles szoknyaviselet a divat. Egy-egy szoknyára kell 5–6 méter bolti kelme. A sok szoknyához réklit viselnek, lehetőleg minél elütőbbet a szoknya színétől. Az idősebbje sötét anyagból, de ugyanezzel a szabással készíti ruháját. Télen úgy az asszonyok, mint a lányok, csizmában járnak. Nyáron mezitláb, de ünnepi alkalommal ilyenkor is csizmát viselnek. Téli hidegben minden asszony felveszi a gubát, a fiatalabbja esetleg meleg nagykendőt.”

Grozdova I. N. a kárpátaljai magyarok viseletéről⁵²

„Régebben a hét-nyolc év alatti kisfiúk és kislányok egyaránt hosszú, kék vagy fehér színű, háziszöttes inget hordtak kerek nyakkivágással és hosszú, bevarrt ujjakkal. A férfiak kétféle inget viseltek. Az egyik rövid derekú volt, elől nyakkivágással, hosszú és igen bő ujjakkal; a másik hosszú derekú volt, bevarrott ujjakkal. Az ingek ujja alul igen széles volt, gyakran rojtozással díszítve. A hétköznapi inget háziszöttesből, az ünnepi boltban vásárolt szövetből varrták. A magyar viselet jellegzetes darabja a háziszöttes vászongatya volt. A rendkívül széles, ráncos derekú gatyá szoknyára emlékeztetett. Hossza falvanként különbözött, néha a bokát is takarta, néha csak 25-30 cm-rel ért térd alá. Télen a vászongatya helyett fekete posztónadrágot viseltek csizmával, a nadrág szárát elől zsinórozás díszítette. A férfiviselet elengedhetetlen eleme volt a lajbi, melynek színe falvanként különbözött. Például a

⁵¹ Csomár 1996: 120 – 121.

⁵² Гроздова 1972: 105–107.

Nagyszőlősi járásban minden településen más színű volt (lila, kék, barna stb.), az Ungvári járásban legtöbbször fekete volt. Valahol apró gombok és hurkok voltak rajta, de soha nem gombolták be. Másutt nagy fényes gombokkal gombolták össze vagy zsinórozással látták el. Hétköznap általában dísztelen fekete mellényben jártak. Mindenütt hosszú, kék vagy fekete színű nyakkendőt hordtak, némely falvakban külön ünnepi nyakkendőt is kötöttek (ennek színe fehér, vagy színes volt). Nyáron a férfiak fekete posztókalapot tettek a fejükre, melyet a legények tollal vagy virággal díszítettek. Télen kúpos birkaprém kucsmát viseltek. A felsőviselet leggyakrabban a guba volt, melyet egy darab kettéhajtott szövetből varrtak. A guba ujjai igen hosszúak voltak, a gallérját vörös posztó szegélyezte, és ugyancsak vörös posztóból készült két gombbal lehetett összefogni. Régebben ismerték a báránybőrből varrt subát is, melynek nem voltak ujjai. A Beregszászi járásban az ingnek nevezett, ujjatlan női alsóruhát két szövetből varrták (a felső részt finomabb, az alsót durvább szövetből), ez majdnem térdig ért. Más járásokban az ing rövidebb volt, rövid ujjakkal és egyenes nyakkivágással. Az inget alsószoknya vagy pendely egészítette ki, melynek alsó szegélyét keskeny hímzés díszítette. A lányok felülre rövid, buggyos ujjú blúzt vettek fel, de hímzés általában még a díszesebb ünnepi blúzokon sem volt. A felső szoknya rövid és igen bő volt, színes szövetekből varrva. Az ünneplő szoknya viszont fehér volt, nemzetiszín szalagokkal szegélyezve. E fölé rövid, piros vagy zöld színű, lekerekített kötényt kötöttek. Szintén csak piros vagy zöld bársonyból, selyemből készült az ünnepi pruszlik, amelyet arany zsinórozás, szalagozás díszített. A lányok a hajukat két ágba fonták és néha szalagot kötöttek a homlokukra. Csak némely településen hordtak gyöngyökkel, zsinórral díszített pártát. A fiatalasszonyok hétköznap hosszú, fehér, bevarrott ujjú, mandzsettás blúzt viseltek bő, rövid, sötét színű szoknyával. Vállukra átlósan kettétűrt kendőt vetettek, melynek végeit hátul kötötték össze. Kék színű kötényt is hordtak, mellrészrel vagy anélkül. A fejüket színes kendővel kötötték be. Az ünnepi női ruhát rendszerint fekete színű, vásárolt selyemből varrták. Az ünnepi viselet rövid vagy hosszú, de igen bő, ráncos szoknyából, igen szűk és hasonlóan szűk ujjú rékliből állt, amelyet selyemkötény, fekete vállkendő és színes hímzéssel díszített fejkendő egészített ki. Az Ungvári járásban ezt a viseletet a fiatalasszony a lakodalma végén vette fel először, a menyasszonytánc előtt, másutt a következő reggelen kapta ajándékba az anyósától ezt a viseletet. Napjaikban már egy faluban sem hordanak népviseletet. De a középkorú és főleg idősebb emberek viseletében még megtalálhatjuk a hagyományos népviselet egyes elemeit, amelyek a városi viseletnek is megadja a magyaros jellegét. A férfiak például gyakran hordanak fekete mellényt; a munkához háziszőtt kötényt kötnek maguk elé; a legények néha fekete kalapot tesznek a fejükre, mely mellé virágot, tollat tűznek. Az idősebb

nők hétköznap fekete szoknyát, sötét blúzt, kék kötényt viselnek. Vasárnap viszont teljesen feketébe öltöznek. Az idősebb férfiak nagyobb része szintén fekete, két- vagy háromrészes öltönyt hord fehér inggel, a nadrághoz hagyományosan csizmát húznak, a fejükre fekete posztókalapot csapnak. Ráadásul majdnem mindegyik magyar bajszos és pipázik, aminek köszönhetően élesen elütnek a többi nemzetiségtől.”

A díszítőmotívumok jellemzése Kopriva Attila *Hímzések a kárpátaljai magyarok népviseletében* című, ukrán nyelven kiadott értekezésében (szabad fordítás, részletek)⁵³

„A leggyakoribb minták virágokat ábrázoltak: rózsát, tulipánt, liliomot, leveles szőlőfürtöt. Az ing ujját keményített fehér csipkével (Ugocsában sárga csipkével) szegték be. A máramarosi idős asszonyok csipkével szegélyezték az egész ingujjat, 3-4 sorban. Mandzsetta nem volt. A csipke mintázata mértani alakzatokból (rombuszok, háromszögek) és rozettákból állt. A szoknyát vagy háziszöttesből, vagy a vásárban beszerzett anyagból varrták. Színe általában zöld, a lányoknál fekete volt, az alját szőtt vagy hímzett mintával, esetleg szalagokkal szegélyezték. Az ungi és beregi nők több (2-3) alsószoknyát hordtak, mint Magyarország más vidékein is; Ugocsában és Máramarosban ez nem volt szokásban, ott a viseletre inkább hatottak a környező románok és bojkok öltözködési szokásai. A beregi szoknyák jellemző motívumai közé tartoznak a négyszögek, stilizált növényi ornamentumok, keresztszemes hímzéssel kivitelezett mértani rózsák, ezek a szoknya alsó szélétől 5-10 cm-re húzódnak. A Bereg megyei asszonyok szoknyáit ráncba szedték, a ráncokat a korchoz varrták, s azt hátul kötötték meg. A magyar nők mértéket tartottak a szoknya díszítésében is, a visszafogottságot elegánsabbnak tartották, s a túl díszes szoknyát huculosnak csúfolták. Az idősebb asszonyok viganónak nevezett ruhát hordtak, gombos felsőrésszel. Bár ezt nem díszítette hímzés, olyan népszerű volt, hogy a XX. század elején még a menyasszonyi ruhát is ilyen típusúra varrták. Fontos eleme volt a női viseletnek az ujjatlan rékli és a pruszli (pruszlik). Az előbbit nem, az utóbbit viszont gyakran díszítette hímzés, gyöngyözés. Posztóból vagy vásári szövetből készültek, a pruszliknak néha csak a sarkait, szegélyeit, de néha egész felületét növényi ornamentummal hímezték ki – általában keresztszemes, ritkábban sima hímzéssel. A lányok plisszírozott köténye a XIX. században leginkább fehér háziszöttes vagy vásárolt anyagból készült. Bereg-vidéken gyakran varrtak rá zsebeket is a kiskés vagy egyéb apróság számára. A hétköznapi kötényt ritkán díszítették, ráhímezték viszont a tulajdonosa nevének kezdőbetűit. Az ünneplőnek az alsó szegélyét viszont szőtt vagy hímzett minta díszítette.

⁵³ Kopriva 2008: 5–8.

Mit viseltek a „régi” dobronyi fiúk, férfiak?⁵⁴

Nagy-dobronyi magyarok.

A férfiak kétféle vászonnadrágot, „gatyát” hordtak. Az egyik bő, ráncos, felül korcban végződő, derékon madzaggal kötődő, alul rojtos volt. A másik keskenyebb szárú, amit alsónadrággént is viselhetek télen. Kékre is festhették, így munkaruhaként szolgált. A bő nadrágot három darabból varrták: külön a két szárát és a közékük betoldott ülepet, ún. „palhát”. A másik gatyát két szélből készült. Általánosan viselet volt a „priccses” nadrág,

⁵⁴ Forrás: <https://kiszó.net/2020/05/10/miben-jartak-a-regi-dobronyi-fiuk-ferfiak/>, letöltés: 2021. január 6.

melynek felső része bő, térd alatt pedig szűk szabású volt. Ezt a csizmába húzták. A csizma fölött három gomb díszítette.

Lábukon huszárkötésű, rogyós, keményszárú csizmát viseltek. A csizmaszárat zsinórral szegték, illetve lóheredísz is tettek rá.

Felsőtestükön fehér vászoning volt, mellrészen ráncolva, magasított nyakán gallérral. Nyáron az inget és a gatyát önálló viseletként is hordták. A gatyá fölé kék surcot kötöttek. A férfiak ruháinak legszebb darabjait, az ünneplő surcot zsúfolt keresztszemes himzés díszítette.

Az ingre mellényt vettek, amit „lajbinak” neveznek a helyiek. Volt posztóból készült vastagabb mellény is, amit zsinórral díszítettek. Fonott vagy „csörgős” (fém) „fütyfürütty” gombbal kapcsolták össze. Kétfajta ujjas létezett: a nagyujjas vastagabb posztóból készült, és a télen viselték. Végig gombos, zsinóros, néha hátul a gallér alatt is díszített volt. A másik egy rövidkabát, vékonyabb anyagból, zsinóros díszítésű, általában fekete színű, de a fiataloké kék vagy zöld színben is készült.

Hidi Máté hagyományos nagydobronyi viseletben napjainkban

A cikk Badó Margit történész Nagydobronyi ünnepi textilek és népviselet című előadása nyomán készült, az archív fényképek Varga Sándor helytörténész Fénnyel rajzolt emlékezet című könyvéből származnak.

Bara Tünde

Miben jártak a régi dobronyi lányok, asszonyok?⁵⁵

A nagydobronyi népviselet kellékeit a „kivetkőzés” időszakában átvarrták divatos ruhákká, blúzokká, szoknyákká, illetve elavultak vagy eladták őket a régiségkereskedőknek. Egyetlen eredeti példányát a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola textilmúzeumában őrzik.

⁵⁵ Forrás: <https://kiszó.net/2020/05/05/miben-jartak-a-regi-dobronyi-lanyok-asszonyok/>, letöltés: 2021. január 6.

De miből is tevődött össze egy hagyományos dobronyi nő öltözeke? Felső testükön ingvállalt hordtak, ami a nyakánál sűrűn be volt ráncolva, elöl pedig gombolódott. Bő ujjait könyök alatt ráncolással szűkítették és beszegték. A pendely (alsószoknya) fehér háziszóttas vászonból vagy gyolcsból készült. Nagyon bő, a derékon ráncolt, 4-5 szélből. Elöl nyitott volt egy arasznyira, hogy fel tudják venni, a derekukra madzaggal erősítették, amit a korcba húztak vagy varrtak be.

A lányok, fiatal asszonyok blúzt viseltek, ami a mell alatti részén vászonnal béleltek, jól szűkre szabva. A vállnál vállpárnaszerű betoldás volt. Elöl gombokkal záródott.

A blúzt csipkék, szalagok díszítették, hűvösebb napokon viselték az ingváll fölött. Az ingváll fodrát kihúzták a blúz ujjá alá, így díszesebb lett.

Az idősebb asszonyok ujjast hordtak, amelyik derékig pászos, deréktől bő fodorral díszített, az ujjá könyökig bő, onnan szűkre volt szabva, sötétebb színű, delin vagy kázmér anyagból készült. A pendely fölé 3-4 alsó szoknyát vettek, ki is keményítették és erre került a színes felső szoknya, ezt Dobronyban kabátnak nevezték. Nagyon sok anyagot igényelt, 5-6 szélből varrták sűrűn, darázsolással beráncolták. Rózsás mintájú volt, az anyaga kázmér, selyem, delin, bársony lehetett, elöl nyitott, madzaggal erősítették a derekukra. Elöl a hasítékot vagy a betoldást a kötény takarta, ami egy árnyalattal világosabb, elütő színű volt, mint a kabát.

A kabátot „aljalóval” díszítették, ezt belülről varrták rá. Külsejét szalaggal futtatták körbe, és apró szemű gyöngyökkel díszítették. Az ingvállra lajbit is felvehettek, ez a lányoknál színes, pászos, az eleje farkasfoggal, gyöngyökkel, szalagokkal díszített. Hidegebb időben vállkendőt, „nyakbavalót” viseltek, amit háromszögre hajtottak, a mell fölött keresztelték, hátul megkötötték. Anyaga kázmér, selyem, kézzel hímzett, de vászonból, gyolcsból, olcsóbb anyagokból is készülhetett. Télen az idősebbek meleg kondor szőrű nagykendőt vagy gubát viseltek.

A viseletet csizma egészítette ki, ráncos szárú, hátul a saroknál díszítés. A csizmába kapcát húztak, ami gyolcs vagy parhet téglalap alakú anyag volt, hogy ne sértse fel a lábat, és télen melegebb legyen. Nyáron mezítláb vagy bocskorban jártak. A bocskor talprészét elvásott csizmaszárból készítették, a széleket átfúrták, bocskorszíjjal rögzítették.

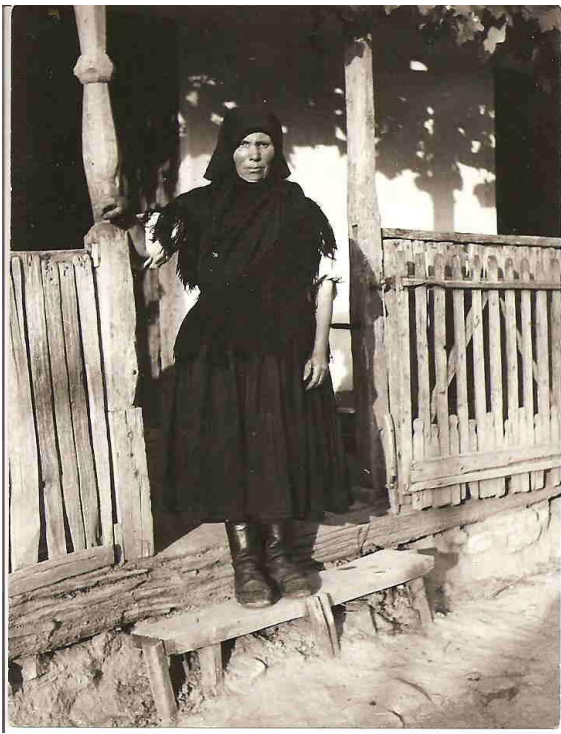
A cikk Badó Margit történész Nagydobronyi ünnepi textilek és népviselet című előadása nyomán készült, az archív fényképek Varga Sándor helytörténész Fénnyel rajzolt emlékezet című könyvéből származnak.

Bara Tünde

Nagydobronyi viselet archív fotókon

Nagydobronyi életképek az 1930–40-es években, Tagán Galimdsán fotói (Móricz 1995; Varga 2019., az eredeti felvételek a Néprajzi Múzeumban találhatóak.)

Nagydobronyi asszonyok az 1930–40-es években, Tagán Galimdsán fotói (Móricz 1995; Varga 2019., az eredeti felvételek a Néprajzi Múzeumban találhatóak.)

Családi fotó 1912. Szanyi Gy János képe (Kész – Molnár 2013: 103; Varga 2019: 86.)

Szanyi Gy Ferenc és családja, az apa utólag lett a képre montírozva (Kész – Molnár 2013: 103; Varga 2019: 85.)

Családi kép 1950, Szanyi Gy Judit képe (Kész – Molnár 2013: 106.)

Asszonyok és leányok (Kész – Molnár 2013: 104.)

Szanyi Gy Ferenc családja, Szanyi Gy Judit képe (Kész – Molnár 2013: 105.)

Gyöngykaláris – a nagydobronyi Gyöngyösbokréta, 1930-as évek. (Kész – Molnár 2013: 103;
Varga 2019: 115.)

Leányportrék, Szanyi Gy Judit képei (Kész – Molnár 2013: 106, 107.)

Kislányok, Szanyi Gy Judit képei (Kész – Molnár 2013: 105.)

Leányok (Kész – Molnár 2013: 107, 108.)

AJÁNLOTT IRODALOM:

ГРОЗДОВА И. Н.

- 1972 Этническая специфика венгров Закарпатья. – В кн.: *Карпатский сборник*. Издательство „Наука”, Москва, 95–107.

ГРОЗДОВА И. Н., ФИЛИМОНОВА Т. Д.

- 1970 Венгры и немцы Советского Закарпатья (по материалам полевых исследований 1968–1969 гг.) – В кн.: *Советская Этнография* №1 с. 135–143.

КОПРИВА Аттіла

- 2008 *Вишивка в народному костюмі угорців Закарпаття. Історія та художні особливості*. До курсу „Історія мистецтва Закарпаття”. Конспект лекцій. Видавництво „Карпатська вежа”, Мукачево.

ПОЛЯНСЬКА О.

- é.n. *Оздоблення народного одягу угорців та румун Закарпатської області //Закарпатський музей архітектури та побуту*. Рукопис. Ужгород.

ÁRPA István

- 1993 *A tiszaháti nemzetiségek életéből (Pillanatképek múltunkból)* Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest

BALASSA Iván

- 2003 *A szomszédos országok magyarjainak néprajza*. Planétás Kiadó, Budapest

BALASSA Iván – ORTUTAY Gyula

- 1979 *Magyar néprajz*. Corvina kiadó, Budapest

BATHÓ Edit

- 2013 *A jáász viselet*. Jáász Múzeumért Kulturális Alapítvány, Jáászberény

BOTLIK József – DUPKA György

1993 *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest

CSOMÁR Zoltán

1996 A nagydobronyi nép megélhetési viszonyai, lakása, ruházzkodása és népi szokásai. In: S. Benedek András (szerk.): *A Tisza bölcsője. Kárpátaljai honismereti és néprajzi írások a reformkortól 1945-ig*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Beregszász – Budapest, 119–121.

1998 A vármegye lakosainak néprajza. In: S. Benedek András (szerk.): *Ung megye. Írások Ung megyéről*. Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest, 65–80.

DÁM László

2001 A Kárpátalján élő dél-beregi magyarság néprajzi kutatása. In: Cserenyák László (szerk.): *Tanulmányok Farkas József tiszteletére*. Mátészalka, 49–54.

DEÁK Geyza

1998 Az Ung vármegyei „Tiszahát” népi építészet és művészete. In: S. Benedek András (szerk.): *Ung megye. Írások Ung megyéről*. Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest, 81–89.

ESPÁN Margaréta

2015 *Hagyományok, nemzeti értékek Kárpátalján*. Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület – *Kárpátalja* hetilap, Ungvár

FÉNYES Elek

1998 *Magyarország geographiai szótára (Kárpátalja)*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár

FINCZICZKY Mihály

- 2012 Ungmegye. In. : *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Magyarország VI. kötete Felső-Magyarország (II. rész)*. Első hasonmás kiadás. Méry Ratio Kiadó, Budapest, 387–401.

FLÓRIÁN Mária

- 1997 Öltözködés. In: *Magyar néprajz IV*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 587–767.
- 2001 *Magyar parasztviseletek*. Planétás Kiadó, Budapest.

GALGÓCZY Tibor

- 1999 *Az Ungvidék pásztorművészete*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest

GÁBORJÁN Alice

- 1969 *Magyar népviseletek*. Corvina Kiadó, Budapest

GERGELY Katalin

- 1978 Változások Varsány népviseletében. In: Bodrogi Tibor (szerk.): *Varsány. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu társadalomnéprajzához*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 201–275.

GROZDOVA, I. N.

- 1971 Etnokulturális folyamatok napjainkban a kárpátaljai magyar lakosság körében. In.: Ortutay Gyula (szerk.): *Népi kultúra – népi társadalom*. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve V–VI. Akadémiai Kiadó, Budapest, 457–466.

GVADÁNYI József

- 1999 *Badalai Quártélyozás*. Minerva Műhely, Budapest – Beregszász

GYÖRFFY István

1941 Viselet. In: *A magyarság tárgyi néprajza. A magyarság néprajzának első kötete. Második kiadás.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 324–368.

HERMAN Ottó

1887 *A magyar halászat könyve I-II.* K. M. Természetudományi Társulat, Budapest.

1909 *A magyarok nagy ösfoglalkozása.* Hornyánszky Viktor csász. és kir. udv. könyvnyomdája, Budapest.

„HÉT kereszt alatt felkelek

1997 *Kárpátaljai néprajzi és honismereti dolgozatok.* P. Punykó Mária (szerk.). Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest – Beregszász

HOFER Tamás – FÉL Edit

1993 *Magyar népművészet.* Corvina könyvkiadó, Budapest

HORVÁTH Sándor

1998 *Rát. Szociográfia.* Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest

HUTTERER Éva

2010 *Gyermekélet Ráton.* Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár

KÉSZ Barnabás

2009 Tájak változatossága, hagyományok gazdagsága, népi kultúra. In: Baranyi Béla (szerk.). *Kárpátalja.* Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó, Pécs – Budapest, 392–421.

2009a *„Egy földön, egy hazában” Hon- és népismeret kárpátaljai fiataloknak.* PoliPrint, Ungvár – Beregszász

- 2016 „Ruha teszi az embert” Adalékok a kárpátaljai népviselet kutatásához. In: *Közoktatás*. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja. XXI. évfolyam, 1. szám, 23–26.
- 2018 *A paraszti életmód tükröződése az ugozsai magyarság tárgyi kultúrájában*. Doktori disszertáció, Debreceni Egyetem (https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/264644/Kesz_Barnabas_disszertacio_titkositott.pdf?sequence=1&isAllowed=y; melléklet: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/264644/Kesz_Barnabas_melleklet_titkositott.pdf?sequence=8&isAllowed=y)
- 2018a *Interetnikus jelenségek a kárpátaljai magyarság tárgyi kultúrájában*. „Multikulturalizmus és diverzitás a 21. században”. Nemzetközi tudományos konferencia. Beregszász – Ungvár, 2018. március 27–28. Absztraktkötet. „RIK-U” Kft., Ungvár, 146–149.
- 2019 Motívumok és jelképek az ugozsai magyarság 19–20. századi népi díszítőművészetében. In: Jakab Albert Zsolt – Peti Lehel (szerk.): *Aranymadár. Tanulmányok Tánczos Vilmos tiszteletére*. Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 305–320.

KÉSZ Barnabás – KÉSZ Margit

- 2021 *Tiszaszászfalu néprajzi jellemzése az 1943–1944. évi ugozsai táj- és népkutató tábor anyaga alapján*. Néprajzi források 1. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász
- 2021a. *Adalékok Salánk helytörténeti és néprajzi jellemzéséhez az 1943–1944. évi ugozsai táj- és népkutató tábor anyaga alapján*. Néprajzi források 2. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.
- 2021b *A Szernye-mocsár falvainak néprajzi jellemzése Gönyey (Ébner) Sándor kutatásai alapján*. Néprajzi források 3. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.

KÉSZ Margit – KÉSZ Barnabás – GÁL Adél – MÓNUS Dóra – CSURMAN-PUSKÁS Anikó

2021 *Adalékok a kárpátaljai magyar folklór tanulmányozásához. II. Rákóczi*
Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.

KÉSZ Margit – MOLNÁR Eleonóra

2013 *Letűnt idők nyomában. Képes időutazás a régi Kárpátalján.* Kárpátaljai
Népfőiskolai Egyesület – Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség,
Ungvár

KRESZ Mária

1956 *Magyar parasztviselet (1820–1867).* Budapest: Akadémiai Kiadó

KOCSISNÉ SZIRMAI FÓRIS Mária

1969 *Tiszavidéki keresztszemes hímzésminták.* Minerva Könyvkiadó,
Budapest.

LUBY Margit

1927 *A guba készítmódja és a gubásmesterség. Néprajzi Értesítő XIX. évf.,*
144–154.

MADARAK voltunk

1999 *Kárpátaljai néprajzi írások.* P.Punykó Mária (szerk.). Hatodik Síp
Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest – Beregszász

MAGYAR tudományos műhelyek a környező országokban

2000 Berényi Dénes (szerk.): MTA „Magyar Tudományosság Külföldön”
Elnöki Bizottsága, Budapest

MALONYAY Dezső

1909–1919 *A magyar nép művészete. I–V. k.* Budapest

MÓRICZ Kálmán

1995 *Nagydobrony.* Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász
– Budapest

N. FÜLÖP Katalin

- 2006 *Hímzések a parasztház öltözetéből a Kárpát-medencében.* Válogatás a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből. Néprajzi Múzeum, Budapest.

RATKÓ Lujza

- 2014 Viselet. A vallási élet és az ünnepi szokások tárgyai. In: Ratkó Lujza (szerk.): *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete.* Jóna András Múzeum, Nyíregyháza, 538–672.

S. BENEDEK András

- 1997 Vissza a forráshoz. Fejezetek a kárpátaljai magyar néprajzkutatás történetéből. In: Lator László – Soós Kálmán – S. Benedek András (szerk.): *Kárpátaljai Minerva.* I. kötet, 1. füzet, 117–128.

SZTANKÓ Péter

- 2002 Kárpátaljai magyar néprajz (1989–2002). In: Balassa Iván – Ujváry Zoltán (szerk.): *Néprajzi látóhatár.* XII. évf. 1–2. sz., 65–82.

ORTUTAY Gyula

- 1941 *Magyar népművészet.* I-II. KIADÓ, Budapest

UNG megye

- 1998 *Írások Ung megyéről* S. Benedek András (szerk.). Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest

USZKAY Mihály

- 1996 Tiszaháti népelet Bereg megyében. In: S. Benedek András (szerk.): *A Tisza bölcsője. Kárpátaljai honismereti és néprajzi írások a reformkortól 1945-ig.* Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Beregszász – Budapest, 15–22.

VARGA Sándor

- 2019 *Fénnyel rajzolt emlékezet. Nagydobrony és népe 20. századi fényképeken.* Nagydobrony, 2019.

ZORKÓCZY Miklósné

1998 *Magyar parasztviseletek. Nagydobrony. Kézirat (40 o. 13 r. 25 fkp.).*
Néprajzi Múzeum Ethnológiai Archívuma EA 27793.

Кейс Маргарита – Кейс Борнобаш: *«Характеристика народного одягу с. Вел. Добронь у праці майстра народного мистецтва Зорковці Міклошне»* Методичний збірник джерел з дисципліни *«Етнографія»* для студентів. Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ. Берегово 2021. – 86 с. (угорською мовою)

Видання розраховане на студентів вищих навчальних закладів, які вивчають дисципліну *«Етнографія»*.

Затверджено на засідання кафедри філології
протокол № 69 від 3 лютого 2021 р.